Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

VZTAH DENNÍHO SNĚNÍ, EMOČNÍHO PROŽÍVÁNÍ A ZVLÁDÁNÍ ZÁTĚŽE U ODSOUZENÝCH ŽEN

THE RELATIONSHIP BETWEEN DAYDREAMING, EMOTIONAL EXPERIENCE AND COPING IN FEMALE INMATES

Rigorózní práce

Autor: **Mgr. et Mgr. Lenka Ráčková**

Olomouc

2024

.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma: Vztah denního snění, emočního prožívání a zvládání zátěže u odsouzených žen vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Havlíčkově Brodě dne …… Podpis ……

OBSAH

ÚVOD **5**

TEORETICKÁ ČÁST **6**

1 Denní snění **7**

1.1 Záměrnost denního snění 8

1.2 Výhody a nevýhody denního snění 9

1.3 Obsahy denního snění 11

2 Specifika odsouzených žen **13**

2.1 Psychologické teorie a typologie kriminálních žen 14

2.2 Sociodemografický přehled odsouzených žen 16

3 Výkon trestu odnětí svobody jako zátěžová situace **20**

3.1 Stres a zátěžová situace 20

3.2 Úzkost a deprese 22

3.3 Copingové strategie 25

3.4 Odsouzené ženy a role matky 28

3.5 Odsouzené ženy a návykové látky 29

4 Výzkumy k dané problematice **32**

VÝZKUMNÁ ČÁST **40**

5 Výzkumný problém, cíle, hypotézy a výzkumné otázky **41**

5.1 Výzkumný problém 41

5.2 Cíl výzkumu 42

5.3 Hypotézy a výzkumné otázky 42

6 Typ výzkumu a použité metody **43**

6.1 Testová baterie 43

7 Metoda získání dat a výzkumný soubor **47**

7.1 Etické hledisko a ochrana soukromí 48

7.2 Zpracování a analýza dat 48

7.3 Výzkumný soubor 49

7.4 Deskriptivní statistika výsledků testové baterie 50

7.5 Výsledky stanovených hypotéz a výzkumných otázek 58

8 Diskuze **68**

9 Závěr **76**

10 Souhrn **78**

LITERATURA **80**

PŘÍLOHY

ÚVOD

V rigorózní práci bych ráda navázala na výsledky výzkumu, který jsem realizovala v rámci mé diplomové práce. Výzkum byl zaměřen na objasnění a popsání denního snění u odsouzených žen. Výstupem byly především popisné a obecné informace, jelikož daná problematika nebyla na českém území podrobněji zmapována. Výsledky výzkumu přinesly charakteristiku obsahů denních snů, jejich přínosy, ale i názory odsouzených žen na vlastní představy. Přínosy denního snění jsou však velmi rozporuplné, stejné obsahy mohou přinášet úlevu a radost, ale také smutek, hněv nebo dokonce strach. Čas, který odsouzené věnují dennímu snění, a i dopad jednotlivých snů na prožívání byl velmi individuální. Proto považuji za smysluplné propojit a prozkoumat, jak denní snění za mřížemi ovlivňuje zvládání zátěže a copingové strategie, ale také míru depresivity a úzkosti. Výsledky tohoto výzkumného šetření mohou pomoci při přímé práci s odsouzenými.

Práce poskytuje teoretické vymezení problematiky související s denním sněním a zároveň obsahuje informace o konkrétních aspektech života odsouzených žen. Teoretická část obsahuje čtyři hlavní kapitoly, které se zaměřují na definici denního snění, kriminalitu žen, specifika života odsouzených žen a výzkumy na obdobná témata.

Pro zpracování výzkumné části byl zvolen kvantitativní design. Data byla získána pomocí testové baterie složené ze čtyř dotazníků (BDI-II, BAI, SVF 78, dotazník denního snění ve VTOS vlastní konstrukce), kterou vyplnilo celkem 50 odsouzených žen. Cílem výzkumné části je popsat a zjistit, zda má denní snění souvislost s prožíváním odsouzených, konkrétně s mírou depresivity a úzkosti. Dalším cílem je zjistit, zda existuje vztah mezi denním sněním a způsoby zvládání zátěžových situací. Bylo stanoveno 11 hypotéz a 4 výzkumné otázky.

Části rigorózní práce, které jsou převzaté z diplomové práce Ráčkové (2023) a v některých případech doplněné o nové informace, popřípadě zkrácené jsou v teoretické části kapitoly včetně podkapitol: 1. Denní snění, 2. Specifika odsouzených žen (kapitola byla zkrácená a doplněna), 3. Výkon trestu odnětí svobody jako zátěžová situace (kapitola byla doplněna o nové podkapitoly) a 4. Výzkumy k dané problematice (kapitola byla doplněna o nové výzkumná šetření). V empirické části jsou částečně převzaté texty v subkapitolách: 5.1 Výzkumný problém a 7.1 Etické hledisko a ochrana soukromí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DENNÍ SNĚNÍ

Denním sněním se zabývá obecná psychologie, která se mimo jiné pokouší popsat a správně definovat psychologické procesy. Pod pojmem psychické procesy rozumíme určité intrapsychické činnosti, kterými člověk reaguje na vzniklé situace. Dosavadní zkušenosti jedince a celkové vnitřní neuropsychologické nastavení ovlivňují psychické procesy. Tyto reakce lze pozorovat ve změnách chování člověka. Obecně je možné popsat čtyři kategorie procesů: paměť a učení, motivaci, emoce a kognice, které se do hloubky zaobírají vnímáním, pozorností, představivostí a sněním (Nakonečný, 2011; Plháková, 2004).

V odborné literatuře si můžeme všimnout souvislosti, ale také záměny pojmů, jako např. imaginace, představivost, fantazie a denní snění. V zahraničních publikacích se objevují také různá synonyma, jako je "fantazie", "offline myšlení", "denní snění", "zoning out" a "mind wandering" (McMillan et al., 2013). Jak obrazotvornost, tak fantazie mohou být nahrazeny termínem představování si. Osoba, která si ve svých myšlenkách vyvolává představy, ví, že nejsou skutečné. Imaginace jsou méně ostré než skutečné vjemy, které vnímáme svými smysly. Vznikají v mozku a jejich živost je ovlivněna individuálními rozdíly, zkušenostmi a představami (Nakonečný, 2011).

Denní snění lze charakterizovat jako formu představivosti nebo imaginace (Nakonečný, 2011). Existuje velmi mnoho definic, které se snaží tento pojem objasnit. Historicky se denním sněním zabýval již Sigmund Freud, který však přesnou definici tohoto pojmu neformuloval. Domníval se, že denní snění je typické pouze pro nešťastné lidi. Vznikají při přechodu do dospělosti, kdy si člověk přestane hrát a začíná používat svou představivost. Obsah snů je zároveň velmi intimní a citlivý (Freud, 1935/1990). Významnou osobností a "otcem snění" byl Jerome L. Singer, který se v 60. letech 20. století zaměřil na charakteristiku denního snění dospělých osob a na vztah mezi sněním a osobnostními rysy. Ve svém výzkumu z roku 1961 uvádí, že ačkoli téměř každý člověk sní, snění se liší obsahem a četností. Dospělí se během denního snění zabývají především problémy, které jsou v současné době v jejich životě. Časté jsou také fantazie o věcech, které si lidé přejí, méně časté jsou úzkostné představy. S rostoucím věkem se výskyt denního snění během dne

snižuje. Další sociodemografické faktory (pohlaví, vzdělání, rodinný stav a původ) na obsah a frekvenci snů nemají vliv (Kaufman, 2013; Singer & McCraven, 1961).

Sternberg (1998) podrobně zkoumal denní snění před více než dvaceti lety a hovoří o denním snění jako o výsledku vnitřního procesu, který může, ale také nemusí odpovídat realitě. Podle autora je snění stavem vědomí, který se odehrává mezi spánkem a bděním. Newby-Clark a Thavendran (2018) zastávají definici denního snění (day dreaming) jako jednu z forem imaginace, tedy záměrného a epizodického představování si určitých událostí. Naproti tomu pojem mind wandering vnímají opačně, tedy jako nekontrolované "bloudění" mysli, a proto je třeba tyto dva pojmy rozlišovat.

1.1 Záměrnost denního snění

Smallwood a Schooler (2006) se s Klingerem (2009) shodují, že v některých případech jsou sny záměrně vyvolávány osobami za různými účely, a nejsou tedy jen spontánním procesem, který nejsme schopni nijak ovlivnit. Giambra (1995) se domnívá, že pokud si člověk při denním snění dobrovolně vybavuje obrazy, potřebuje k tomu vyšší úroveň kognitivní kontroly než při nedobrovolně vyvolaných představách. Zároveň tvrdí, že záměrně vyvolané představy nejsou škodlivé, protože je člověk neustále kontroluje a modifikuje.

Autoři Wammes et al. (2016) a McVay et al. (2009) se ve svých studiích zaměřených na četnost a prevalenci záměrného denního snění shodují, že snění je běžnou součástí každodenních situací. Ve více než polovině případů respondenti záměrně ovlivňovali své myšlenky kontrolovaně si vybavovali obsah a obrazy. Smallwood, McSpadden a další (2007) poukazují na to, že jedním z hlavních rozdílů mezi záměrným a nezáměrným denním sněním je, že první z nich je pro jedince plně vědomé. U nezáměrného snění se často vědomí nemusí objevit ani po skončení snové epizody. Jak uvádějí Hartl a Hartlová (2015), v záměrně vyvolaných představách může jedinec plánovat, jak se zachová v budoucnosti nebo si přehrávat své chování z minulosti.

Podle Seliho et al. (2016) existuje rozdíl v reakci jedince na záměrné a kontrolované snění a na to, které přichází nekontrolovaně. Obsahy záměrného snění jedince nepřekvapují a neprožívá negativní zážitky (např. nedostatek kontroly nad situací), protože se jimi může nechat ovlivnit v průběhu celé navozené epizody snění. Naproti tomu nezáměrné fantazie si jedinec často uvědomí až po skončení snu, a proto může zažívat nelibost, hněv a pocity nedostatku kontroly.

Giambra (2000) udává, že se záměrnost, frekvence a intenzita denního snění mění s věkem. Podle jeho výsledků longitudinálních studií, s rostoucím věkem mají všechny zmíněné aspekty klesající tendenci. Mladí dospělí jsou sněním pohlcení více, kdežto starší osoby od něj dokážou jednoduše odvést pozornost. Intraindividuální změna ve frekvenci snění byla obzvlášť zřetelná a vyskytovala se ve všech věkových kategoriích. Stejné závěry shledali i Maillet et al. (2018). V studii sbírali data z každodenního fungování od 31 mladých a 20 starších dospělých. Také potvrdili, že starší lidé mají nízkou frekvenci denního snění a zároveň že u všech jedinců denní snění přinášelo více negativních pocitů. U mladých dospělých byly vyvolávané představy spíš podivné, plné fantazie a nereálných situací.

1.2 Výhody a nevýhody denního snění

Autoři Mooneyham a Schooler (2013) řadí mezi hlavní přínosy denního snění autobiografické plánování budoucnosti, kreativní myšlení a úlevu od nudy. Při bloudění v myšlenkách může jedinec simulovat různé situace, představovat si jejich řešení i důsledky svých rozhodnutí, a vyhnout se tak určitému chování a chybám. Stawarczyk et al. (2011) představili novou metodu studia denního snění. Ta umožňuje rozlišit denní snění a jeho specifické formy, které jsou nezávislé na aktuální situaci a na podnětech. Tyto sny odlišují od nepodstatných rušivých pocitů a myšlenek, které jedince provázejí. Pomocí této metody zjistili, že většina myšlenek je orientována na budoucnost a její plánování. Množství myšlenek se zvýšilo, když se jedinci před sněním zaměřili na osobní cíle. Baird et al. (2011) ve své studii také potvrdili, že značná část obsahu denního snění je zaměřena na plánování budoucnosti. Lidé ke snění často využívají zdroje nevyužité pracovní paměti (např. v práci při plnění povinností).

Další provedený výzkum ukazuje, že denní snění nesouvisí jen s plánováním budoucnosti, ale také může ovlivňovat kreativitu. Tu je dle výsledků možné na základě denního snění předvídat. Šmídová (2018, s. 49) ve svých výzkumných zjištěních identifikovala "*vztah mezi obsahem a styly denního snění a doménově specifickou kreativitou*". Podle jejích výsledků lze na základě různých škál predikovat osobní, každodenní, vědeckou, výkonnou, ale i mechanickou a vědeckou tvořivost. Baer et al. (2020) identifikují klíčovou podmínku, která ovlivňuje výslednou tvořivost denního snění probíhajícího při práci. Tou je identifikace s profesí, kterou jedinec vykonává. Pokud jsou lidé se svou prací spokojeni, jejich denní snění je často zaměřeno na řešení pracovních problémů a výsledky denního snění jsou také s větší pravděpodobností pozitivní a přínosné.

Mooneyham a Schooler (2013) popisují mimo jiné pozitivní vliv denního snění na zmírnění nudy. Pokud člověk prožívá delší dobu bez podnětů a nudí se, jeho mysl se začne toulat a odpoutá se od okolního světa. Autoři předpokládají, že tato schopnost mysli je adaptivní v tom smyslu, že pomáhá lidem překonat nudu, nízký počet podnětů z okolí a vytváří alternativní "prostředí" se zajímavějšími podněty.

Ráčková (2023) uvádí hlavní pozitivní přínosy denního snění pro odsouzené ženy. Mezi ně patří zlepšení nálady, únik ze situace, zabití nudy a plánování. Snění dle výsledků výzkumu zlepšuje psychickou pohodu odsouzených a dodává jim pocit štěstí.

Denní snění přináší člověku výhody, ale také **nevýhody**. Mezi hlavní aspekty, které snění negativně ovlivňuje, patří pozornost při čtení textu a zapamatování si přečtených informací, pracovní paměť a nálada (Mooneyham & Schooler, 2013). McVay et al. (2009) hovoří o negativním dopadu denního snění na řešení a výkon každodenních situací a problémů. Také Šmídová (2018) výzkumem potvrdila, že časté snění může narušovat kreativitu a produktivitu jedince.

Smallwood, O'Connor a další (2007) dokonce spojují denní snění s dysforií. Tvrdí, že depresivní nálada a denní snění vykazují podobné rysy. Obojí způsobuje jedinci problémy s pozorností a s prožíváním aktuální situace. Obě ovlivňují exekutivní procesy tím, že zaměřují mysl na méně důležité informace. Marchetti et al. (2014) také uvádějí, že denní snění může za určitých okolností negativně ovlivňovat náladu člověka. Ve své studii se zaměřili na mechanizmy spojující denní snění s depresivními příznaky. Konkrétně zkoumali, jak jsou depresivní příznaky ovlivněné tím, že se v průběhu snění člověk významně zaměří na sebe a v jeho mysli probíhá ruminace nad určitým obsahem daného scénáře. V něm může být k sobě obzvlášť sebekritický, což může zvyšovat depresivní naladění. Z výsledků vyplývá, že denní snění negativně koreluje se všímavostí. To znamená, že lidé, kteří zažívají denní snění, obecně nemají prospěch z uvědomování si přítomného okamžiku.

Killingsworth a Gilbert (2010) popisují denní snění jako evoluční výdobytek, který odlišuje člověka od zvířat a zároveň mu umožňuje plánovat a přemýšlet o všech minulých, současných i budoucích událostech. Ovlivňuje však také lidskou náladovost. Ve svém experimentu vyvinuli mobilní aplikaci pro získání velkého množství výpovědí o myšlenkách a pocitech lidí v reálných i náhodně vybraných situacích. Výsledky naznačují, že lidé využívají denní snění nezávisle na činnostech, které právě vykonávají. Téměř v 80 % případů náhodně oslovení respondenti uvedli, že v daném okamžiku prožívají denní snění. Výsledky však naznačují, že respondenti, kteří právě snili, byli méně šťastní, a to i nezávisle na činnosti, kterou právě vykonávali. Přestože více než polovina respondentů během denního

snění přemýšlela o příjemných nebo neutrálních tématech, obsah snů neměl na náladu významný vliv. Lze tedy shrnout, že snění je častěji příčinou než důsledkem smutku. Také snění ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) přináší značné nevýhody. Za negativní dopady lze dle Ráčkové (2023) označit pocity smutku, hněvu, ale také agresi, úzkost, beznaděje a výčitky svědomí.

1.3 Obsahy denního snění

Definované výhody a nevýhody denního snění mohou souviset s obsahem, o kterém jedinec sní. Podle Kaufmana (2014) je jedním z nejčastějších obsahů právě plánování budoucnosti a přemýšlení o nadcházejících situacích. Singer již v roce 1966 identifikoval 7 kategorií denního snění. Jedná se o obecné snění, požitkářské snění, sebeobviňující snění, kontrolované snění, nekontrolované kaleidoskopické snění, neurotické snění a autistické snění. Každé z nich je typické pro určitý typ osobnosti. Například časté sebeobviňující snění je typické pro osoby trpící depresí a výčitkami svědomí. Nekontrolované snění se vyskytuje u osob, které jsou roztržité a mají sklon k nudě. Konkrétně se všechny typy snění mohou týkat mezilidských vztahů, sexuálních fantazií a osobního úspěchu či neúspěchu.

Vejmelková (2016), Nixová (2016) a Šmídová (2016) se ve svých výzkumech zaměřily na identifikaci obsahu denního snění různých skupin. Vejmelková (2016) analyzovala obsahy vysokoškolských studentů. Ty jsou nejčastěji spojeny s budoucností. Dalším tématem je změna identity na běžnou nebo fiktivní postavu. Nixová (2016) na základě analýzy výpovědí 23 respondentů popsala 13 kategorií obsahů, od plánování budoucnosti, úzkostných fantazií, sexuálních fantazií, cestování, až po výjimečné schopnosti, agresivní obsahy a kreativní činnosti. Šmídová (2016) ve svém výzkumu identifikovala pomocí faktorové analýzy 8 hlavních témat. Její výzkumný soubor tvořilo 817 respondentů ve věkovém rozmezí 13 až 57 let. Identifikovala tato témata: *"Úzkostné fantazie (nejsilnější faktor), Nadpřirozené schopnosti, Sebestředné fantazie, Relaxační fantazie, Ambice, Hrdinské sebeobětování, Šťastná budoucnost, Sexuální a agresivní fantazie"* (Šmídová, 2016, s. 55).

Na obsahy denních snů u vězněných osob, konkrétně žen byla zaměřena má diplomová práce, na kterou aktuálně navazuji. Ve výzkumu bylo identifikováno 22 různých kategorií obsahů, které si odsouzené ženy přehrávají ve své mysli. Počet je v porovnaní s jinými autory daleko vyšší, tento fakt lze vysvětlit specifickou situací uvěznění. Nejčastěji se sny

zaměřují na představy o rodině, dětech, partnerovi, nebo jsou orientované na budoucnost na svobodě, sex a na představy o cestování do zahraničních zemí. Dalšími častými kategoriemi jsou sny zaměřené na „růžovou budoucnost“, alternativní život bez špatných věcí, práci, hezké vzpomínky, drogy, jídlo, agresivní a autoagresivní představy a další. Snový obsah většiny žen lze zobecnit do kategorií plánování, minulost a fikce (Ráčková, 2023).

2 SPECIFIKA ODSOUZENÝCH ŽEN

Delikvence je chápána jako nepřijatelné asociální chování, které zahrnuje nejen kriminalitu, ale i chování, které sice porušuje normy, ale není vysloveně nebezpečné. Proto se pojem delikvence používá také v širším smyslu pro nezákonné aktivity dětí a psychiatricky nemocných osob (Fischer & Škoda, 2014; Glueck & Glueck, 1950). Podle Koudelkové (1995) může mít delikvence různé formy, od drobného jednorázového deliktu, přes příležitostné porušování norem, až po každodenní delikventní chování a zavedený životní styl. Je také nutné zaměřit se na motivaci, která k tomuto chování vede, protože právě ta může ukazovat na závažnou bezohlednost jedince. Obecně je delikvence chápána jako *"nedostatek ve funkci svědomí, jako slabost superega"* (Koudelková, 1995, s. 36).

V užším slova smyslu je kriminalita zločin, tj. jednání, které je v dané společnosti trestné a nezákonné (Fischer & Škoda, 2014). Latentní kriminalita označuje neodhalené protiprávní jednání. Podle Marešové et al. (2009) je latentní kriminalita spíše problémem žen, jedná se především o trestné činy, jako jsou krádeže, podvody, vydírání a násilí na dětech či partnerech.

Kriminalita žen nebyla zpočátku předmětem zájmu odborníků (vzhledem k jejímu nízkému podílu na celkové kriminalitě) a výzkumy byly prováděny převážně na mužské populaci. Snad proto, že je vnímána jako něco nepřirozeného, se o tuto problematiku začali odborníci aktivněji zajímat až od poloviny minulého století. Válková et al. (2019) uvádějí, že mnoho starších teorií vysvětlujících kriminalitu nelze aplikovat na ženské pohlaví z důvodu popisu tohoto jevu mužskou optikou. Stejný problém vidí i u novějších teorií, jako je Mertonova teorie anomie nebo Shuterlandova teorie diferenciálního kontaktu, protože byly původně odvozeny z čistě mužské populace.

Urbanová a Večera (2004) popisují hlavní směry teorií zaměřených na definici ženské kriminality. Ty lze rozdělit na biologické, sociologické a psychologické teorie. V rámci rigorózní práce je věnována pozornost pouze bližšímu popisu psychologických teorií.

2.1 Psychologické teorie a typologie kriminálních žen

Psychologické teorie kladou důraz především na vnitřní prožívání člověka a jeho osobní motivaci. Kromě emocí, motivů a osobnostních charakteristik je důležité zmínit jeden z hlavních faktorů ovlivňujících výskyt delikvence. Tím je úroveň mentálních schopností, která předurčuje, jak jedinec vyhodnotí situaci, jak dokáže pochopit důsledky svého jednání a zpracovat jednotlivé kroky. Proto u osob s nižším intelektem převažuje impulzivní a neuvážené jednání, často s velmi nepřiměřeným použitím síly (Veteška & Fischer, 2020).

Blatníková a Netík (2007) shrnují, že základním aspektem psychologických teorií je vhled do individuality a predispozic člověka. Již první psychoanalyticky orientovaní odborníci píší, že delikventní chování je třeba vnímat jako důsledek poruchy ve vývoji jedince v raném věku, která postupně utváří vnitřní konflikty. Dále se zabývají dynamikou jednání a impulzivitou, jejíž hlavní úlohou je uspokojování potřeb jedince. Freud například popisuje kleptomanky jako ženy, které nejsou schopny uspokojit své sexuální potřeby jiným způsobem, a proto je pod tlakem svých pudů přenášejí na jiný objekt – ukradený předmět.

Behaviorální teorie vysvětlují vznik kriminálního chování zjednodušeně na základě klasického (I. P. Pavlov) a operantního podmiňování (B. F. Skinner), díky nimž se chování formuje v závislosti na vnějších podnětech (odměna, trest, posílení). Dokud delikventní čin, například krádež, zůstane nepotrestán, stává se odměnou samotný ukradený předmět a toto negativní chování bude v budoucnu posilováno (Helfgott, 2008).

Kognitivní teorie vidí hlavní příčinu kriminálního chování v nesprávném zpracování informací v mozku, které vede k anomáliím. Kriminalita je důsledkem špatného fungování kognitivních schémat. Jednou z kognitivních teorií je teorie racionální volby, která předpokládá, že člověk je individualista orientovaný na zisk, který vždy zvažuje prostředky k dosažení cílů a svobodně volí životní rozhodnutí. To, zda budou správná, nebo deviantní, je volba jeho "přepočtu" nákladů a výnosů daného činu. Jedinec však vždy usiluje o maximalizaci svého potěšení a zisku. Zda se bude deviantní chování opakovat, závisí především na zákonech a institucích, které musí rychle a přísně trestat (Keel, 1997).

Dopad psychických poruch na chování jedince nelze přehlížet. Kriminální chování souvisí s poruchami osobnosti. Ačkoli jsou častější u mužů v poměru 1:10, postihují i ženskou populaci a ženy s poruchami osobnosti představují vysoké procento odsouzených pachatelů. Delikvence a antisociální chování jsou nejčastěji spojeny s disociální poruchou. Jedinci s disociální poruchou osobnosti vykazují rysy egocentrismu, lhaní, nedostatku empatie, impulzivity a podrážděnosti. Osoby s touto diagnózou neuznávají a nedodržují

společenské nebo právní normy a jejich jednání je ovlivněno jejich aktuálními potřebami. Dalším typem poruchy přinášející potíže se zákonem, zejména u žen, je hraniční a histriónská porucha osobnosti (Vágnerová, 2014; Veteška & Fischer, 2020).

Jedna z nejznámějších teorií – obecná teorie kriminality tvrdí, že hlavní příčinou kriminality je nízká sebekontrola spolu s možností dopouštět se protiprávního chování. Podle autorů je nízká sebekontrola hlavním zdrojem kriminálního chování. Rozdíl mezi muži a ženami lze vysvětlit pouze na základě rozdílné úrovně sebekontroly (Hirschi & Gottfredson, 1993).

Existuje nespočet teorií, které se snaží popsat a předpovědět kriminální chování. Výrost a Slaměník (1998), Šafránková (2019) a řada dalších odborníků se však shodují, že kriminální chování má komplexní povahu a jeho příčiny je třeba hledat v kombinaci všech faktorů, které na jedince působí od dětství, přes dospívání až do dospělosti.

2.1.1 Typologie kriminálních žen

Daly (1994) vytvořila 5 kategorií, do kterých lze ženy rozdělit na základě spáchání trestného činu. První kategorií jsou ženy na ulici, které utekly z domova, kde se staly obětí domácího násilí. Na ulici se živí především prodejem drog nebo prostitucí. Tyto ženy jsou častými recidivistkami. Druhým typem žen jsou týrané ženy, které od dětství zažívají závažné sexuální nebo fyzické násilí a zanedbávání. Jejich rodinné prostředí bylo chaotické a traumatizující, a proto začaly užívat návykové látky, které je vedly ke kriminálnímu chování. Týrané ženy (třetí typ) zažily násilný partnerský vztah a jejich trestná činnost je spojena s obranou nebo útokem na násilného muže. Kategorie žen spojených s drogami zahrnuje pachatelky drogových trestných činů. Jedná se o výrobu, prodej nebo jiné zneužívání drog. K drogám se dostávaly prostřednictvím partnera a rodiny, kteří byli sami zapojeni do trestné činnosti. Do poslední kategorie, ostatní ženy, Dalyová zařadila pachatelky motivované především touhou po moci a penězích, které nespadaly do žádné z předchozích kategorií.

Zajímavou typologii vypracoval Elliott (1994) pro sexuální delikventky. Autor rozebírá 4 kategorie podle přístupu k oběti a trestnému činu. Učitelky/milenky jsou v mocenském postavení a k trestnému činu přistupují jako k laskavému činu a nechtějí oběti ublížit. Muži-násilníci jsou často v pozici spolupachatele. Ke spáchání trestného činu jsou ženy nuceny nebo manipulovány mocným a násilným partnerem, na němž jsou závislé. Třetím typem jsou predisponované ženy a jejich obětí je často vlastní dítě mladší 6 let. Vědí,

že dítěti ubližují a způsobují mu bolest. Posledním typem jsou impulzivní ženy, které páchají trestný čin ve vzteku, pod vlivem zlosti, a jejich obětí je často muž.

Megargee (1997) pomocí diagnostické metody MMPI-2 rozdělil odsouzené ženy a muže do tří skupin podle typů osobnosti. První skupina zahrnovala typy: Item (dobře přizpůsobený), Able (dominantní), Baker (utrápený) a Easy (žena, která nedosáhla svých cílů). Výše uvedené typy mají největší šanci na to získat náhled na kriminální chování, rehabilitaci a návrat do společnosti. Mají rodinné zázemí, vzdělání a sociální podporu. Skóre na klinické škále jsou v normě. Druhá skupina zahrnuje typy George (submisivní) a Delta (amorální). Jejich klinické škály psychopatické deviace, deprese a hypochondrie jsou zvýšené nad hraniční normu. Často se potýkají s kázeňskými problémy ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) a potřebují psychoterapeutickou léčbu. Ve třetí skupině jsou Foxtrot (pouliční), Charlie (zahořklý) a How (těžce narušený), u nichž byly zjištěny výrazně zvýšené klinické škály psychopatické deviace, schizofrenie, hypomanie a příležitostně paranoie. Celá skupina je považována za velmi obtížně napravitelnou a deviantní a práce s ní ve VTOS vyžaduje odborníky.

2.2 Sociodemografický přehled odsouzených žen

V České republice je v současné době 25 věznic, ale pouze 5 z nich poskytují VTOS pro ženy. Jedná se o Věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava a Věznici ve Světlé nad Sázavou. V rámci věznic ve Velkých Přílepech, v Praze – Řepích a v Drahonicích jsou vedle oddělení pro odsouzené muže zřízena i oddělení pro ženy. Ze statistik vězeňské služby vyplývá, že počet odsouzených žen rok od roku stoupá, i když je nutné počítat s určitými poklesy mezi jednotlivými obdobími. V porovnání s rokem 2018, kdy byl trest v rozmezí od 9 měsíců do 5 let uložen 936 ženám, bylo v roce 2021 odsouzeno pouze 823 žen (Mäsiarova, 2021). Celkově za všechny tresty však bylo v roce 2020 odsouzeno 1411 žen, kdežto v roce 2023 už 1578 (Hochová, 2024).

V rámci rigorózní práce jsou uvedena data a informace od participantek, které vykonávají svůj trest ve věznici Světlá nad Sázavou. Zde byl v roce 2023 průměrný denní stav 826 odsouzených žen (Hochová, 2024). Věznice poskytuje VTOS pro ženy na odděleních se všemi stupni zabezpečení – s nízkým, středním, vysokým a zvýšeným stupněm zabezpečení. K dispozici je také oddělení pro mladistvé odsouzené ženy a další specializovaná oddělení. Jedná se o oddělení pro matky s dětmi od 1 do 3 let, pro matky s dětmi do 1 roku věku odsouzené za zvlášť závažný zločin, pro osoby trvale pracovně

nezařaditelné a pro osoby s poruchami osobnosti nebo poruchami chování (Vězeňská služba České republiky, 2024).

Výzkumy a statistiky, které se začaly věnovat ženám pachatelkám, byly podrobněji zpracovány až v posledních letech. Jak upozorňují Marešová et al. (2009), od 90. let 20. století se předpokládaly radikální změny ve výskytu trestné činnosti i nárůst kriminality žen, ale ženám byla vždy věnována jen okrajová pozornost vzhledem k jejich celkově nízkému podílu ve srovnání s muži.

Následující údaje jsou získány ze Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2023.

Tabulka 1: Věkové rozpětí odsouzených žen

Věkové rozpětí	**Počet odsouzených žen**
15-19 adolescence	5
20-25 raná dospělost	74
26-64 střední dospělost	1463
65 a více – pozdní dospělost	36

Na **věkovém rozmezí** žen lze pozorovat nízký počet odsouzených mladších 20 let a starších 60 let. Nejvyšší počet žen je ve věku 30 až 35 let, a to 343 žen (Hochová, 2024).

Tabulka 2: Rodinný stav odsouzených žen

Rodinný stav	**Počet odsouzených žen**
Registrované partnerství	1
Zaniklé partnerství	2
Vdova	25
Vdaná	139
Družka (svobodná, rozvedená, vdova)	320
Rozvedená	219
Svobodná	872

Rodinný stav odsouzených žen k 31. 12. 2023 byl následující: největší skupinu tvořily ženy bez partnera, rozvedené, svobodné. Z celkového počtu 1578 žen bylo pouze 139 žen

v manželském svazku. To však nemusí nutně znamenat, že byly před VTOS skutečně vdané nebo že měly stabilní rodinné zázemí (Hochová, 2024).

Tabulka 3: Vzdělání odsouzených žen

Nejvyšší dosáhnuté vzdělání	Počet odsouzených žen
Zvláštní škola	46
Bez základního vzdělání	9
Nedokončené základní vzdělání, nezjištěno	27
Základní škola	879
Vyučení bez maturity	357
Vyučení s maturitou	19
Střední škola	208
Vyšší odborná škola	3
Vysokoškolské vzdělání	30

Pokud jde o **vzdělání,** více než polovina žen má ukončenou pouze základní školu. Žen s maximální úrovní vzdělání odpovídající pouze základní škole je více než 60 %, což je třeba zohlednit při přímé práci s odsouzenými. Jenom 30 žen má ukončený určitý stupeň vysokoškolského vzdělání (Hochová, 2024). Je však třeba upozornit, že odsouzené ženy nemusí dokládat potvrzení o ukončeném vzdělání (výuční list, diplom), a proto statistické údaje vycházejí pouze z jejich tvrzení.

Tabulka 4: Tresty odsouzených žen

Počet vykonaných trestů	Počet odsouzených žen
Poprvé ve VTOS	823
Podruhé ve VTOS	370
Potřetí ve VTOS	160
Počtvrté, popáté, pošesté ve VTOS	186
Posedmé, poosmé, podeváté ve VTOS	36
Podesáté a víc	3

Více než polovinu z celkového počtu tvořily ženy, které si v roce 2023 odpykávaly svůj první trest odnětí svobody. 755 z 1 578 žen však bylo ve VTOS opakovaně, přičemž některé ženy si trest odpykávaly i podesáté (Hochová, 2024). Z toho lze vyvodit, že recidiva je stále jedním z hlavních problémů, který se zatím nepodařilo vyřešit ani různými typy intervencí.

Marešová et al. (2009) se ve svém výzkumu zaměřili na ženy, které byly ve VTOS poprvé. Jejich cílem bylo zmapovat problematiku a charakterizovat osobnost žen ve vztahu ke kriminálnímu chování. Podle jejich zjištění se přibližně 50 % žen domnívalo, že byly odsouzeny neprávem, a proto si nepřipouštěly vinu za spáchaný trestný čin. Také většina poprvé odsouzených žen považuje trest za nepřiměřený a zbytečně dlouhý. Svou budoucnost vidí pozitivně a věří, že se do VTOS již nikdy nevrátí. Zda byl trest pro ženu smysluplný, je podle pracovníků průzkumu velmi obtížné určit. Podle pracovníků však ve většině případů odešly ženy stejné, jejich chování se nezlepšilo ani výrazně nezhoršilo.

Tabulka 5: Trestné činy odsouzených žen

Trestné činy	**Počet odsouzených žen**
Krádež	667
Podvod	131
Neoprávněné držení platební karty	193
Zanedbání povinné výživy	193
Maření úředního rozhodnutí	168
Vražda	110

Tabulka popisuje pouze nejpočetněji zastoupené trestné činy spáchané ženami v roce 2023. Více než 20 trestných činů zde není uvedeno. Marešová et al. (2009, s. 205) uvádějí, že trestná činnost prvopachatelek zahrnuje čtyři hlavní oblasti *"protispolečenského jednání: majetkové trestné činy (podvody a krádeže), násilné trestné činy – především loupeže spáchané ve spolupachatelství, dále vraždy a nedovolené nakládání s omamnými a psychotropními látkami"*.

3 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY JAKO ZÁTĚŽOVÁ SITUACE

Obecně nejsou všechny zátěžové situace něčím nežádoucím. Jsou to situace, ve kterých musíme mobilizovat organizmus a hledat nové cesty k zvládnutí obtíží. Některé zátěžové situace jsou však nechtěné, nežádoucí, nečekané, a proto jsou velkým zdrojem nadměrného stresu a napětí (Kebza, 2015). V následujících podkapitolách jsou definovány pojmy nebo situace, které mohou souviset s konkrétní zátěžovou situací, a to s výkonem trestu odnětí svobody.

3.1 Stres a zátěžová situace

Stres lze definovat jako *„fyziologickou reakci organismu na nadměrnou zátěž nevýkonového druhu, která vede ke stresové reakci“* (Hartl & Hartlová, 2015, s. 555). Již v roce 1976 popsal Selye stres jako nespecifickou reakci organizmu, která přichází, když je na jedince kladen nárok vypořádat se s neustále se měnícími okolními fyzikálními, psychickými i sociálními vlivy. Selye klade důraz na homeostázu, což znamená, na potřebu udržení rovnováhy v organizmu a na jeho adaptaci.

Koncepty stresu je možné rozdělit do tří pomyslných kategorií. První kategorie obsahuje interpretace, které definují stres jako neurofyziologickou a neurobiologickou reakci organizmu na vlivy narušující homeostázu. Druhý přístup chápe stres jako vnější události, které jedinci způsobují vnitřní nepohodu a napětí. Poslední teoretický přístup popisuje stres jako dynamickou interakci člověka a jeho prostředí (Paulík, 2017).

V průběhu života se člověk dostává do různých situací, v nichž je důležité překonat určité úkoly a problémy. Tyto úkoly lze rozdělit na biologické, výchovné, vztahové a sociální. Jsou to například začlenění do skupiny vrstevníků, překonání strachu z intimního vztahu, nalezení zaměstnání, zahájení školní docházky a mnoho dalších. Každá z těchto situací s sebou přináší jak pozitivní, tak negativní pocity. Typickými emocemi, kterými tělo reaguje na stres, jsou strach, úzkost, smutek a hněv. Pokud se s nimi člověk nevyrovnává „zdravým, fungujícím“ způsobem, může zvolit negativní strategie. Jednou z nich je užívání návykových látek (Nakonečný, 2015). Pokud se člověk dostane do závažné situace, v níž

přestávají fungovat jeho základní adaptační mechanizmy v přirozeném prostředí, lze hovořit o náročné (stresové) situaci. K tomu často dochází za okolností, jako jsou ztráta člena rodiny nebo blízké osoby, dlouhodobá krize, přírodní katastrofa, při diagnóze chronického onemocnění, a také při ztrátě svobody (Kopecká, 2011).

Stresor je popisován jako negativní aspekt, který snižuje nebo jinak ovlivňuje kvalitu života člověka. Může se jednat o různé podněty, kterým člověk přikládá závažnost a které komplikují normální fungování (Praško & Prašková, 2001). Kebza (2015) stresory rozděluje do čtyř kategorii. Fyzikální stresory půaobící na organizmus jsou například teplo, chlad, tlak. Chemickými stresory rozumíme návykové látky a jiné toxiny. Biologické stresory jsou například bolest, fyziologické změny, hlad nebo žízeň. Psychosociální stresory organizmus ovlivňují především prostřednictvím strachu a úzkosti, které jsou pociťované v sociálních situacích.

To, jak člověk přijímá stresory v životě, je ovlivněno jeho subjektivním pohledem, stavem, naučenými strategiemi zvládání stresu (copingovými strategiemi), osobnostními rysy a prožitými zkušenostmi. Negativními účinky stresorů jsou emoční změny, rozrušení, somatické změny, jako je únava a bolest, změny chování (averze, agrese). Mezi nejzávažnější změny patří poruchy duševního zdraví, kdy se u jedince mohou objevit depresivní příznaky, psychotické reakce a další (Paulík, 2012; 2017).

Některé stresory mohou být natolik zatěžující, že změní naučené chování a reakce člověka, aby se přizpůsobil nové situaci. Holmes a Rahe (1967) publikovali Škálu sociální readaptace, která se zaměřuje na životní události způsobující stres a rozvoj určitých onemocnění. Uvěznění je uvedeno na čtvrtém místě ze 43 různých zátěžových situací. I to dokládá, že výkon trestu odnětí svobody je jedna z nejstresovějších situací v životě jedince.

Vágnerová (2014) popisuje typický jev vyskytující se ve vězeňském prostředí, a to osvojování a posilování nových vzorců chování, které jsou nezbytné pro adaptaci na nové prostředí. Tím se současně mění nejen chování, ale i myšlení a emoční prožívání jedince. Důsledkem je často neschopnost bezproblémového návratu do společnosti. Mařádek (2005) mluví v dané souvislosti o prisonizaci. Termín prisonizace souhrnně označuje negativní jevy, které působí na odsouzeného. Zároveň je to proces přizpůsobování se novému životu ve věznici a vězeňské subkultuře.

Kromě copingových strategií (které jsou blíže definované v podkapitole 3.2) má na zvládání stresové situace vliv i frustrační tolerance každého z nás. Ta udává, jak je člověk odolný vůči dané frustrující události (Nakonečný, 2011). Uvěznění je situací, ve které člověk zažívá frustraci. Frustrace označuje stav, kdy je člověku odepřeno nebo znemožněno

podniknout kroky k dosažení uspokojení určité potřeby nebo cíle. Je prožívána jako ztráta naděje, zklamání nebo hněv v situaci, kdy požadované potřeby nejsou dostatečně uspokojeny (Vágnerová, 2014). V situaci, kdy se jedinec musí smířit se ztrátou své svobody, soukromí, zázemí a předchozích návyků, je tento pocit běžný. Ve vězeňském prostředí se lze setkat s nejrůznějšími druhy frustrace, které mají negativní dopad na člověka, jeho přežití a další vývoj. Jedná se o biologickou deprivaci (nedostatek jídla, spánku, sexu...) a další aspekty, které jsou důležité pro uspokojování fyzických potřeb. Jedná se také o podnětovou deprivaci charakterizovanou nedostatkem podnětů. S tím souvisí kognitivní deprivace, při níž není dostatečně stimulován rozvoj kognitivních funkcí, učení, myšlení a získávání nových informací. Emoční deprivace může vážně ovlivnit začlenění jedince do společnosti. Zahrnuje nedostatečný nebo žádný vztah s pečující osobou v dětství a citovou deprivaci v dospělosti. Posledním typem deprivace je sociální deprivace, která se vyznačuje omezeným kontaktem s jinými lidmi (tamtéž).

Útěk před výše uvedenými jevy může mít různé podoby, od agrese, apatie až po velmi časté a dlouhodobé snění, které může odsouzenému přinést alespoň falešný pocit uspokojení.

3.2 Úzkost a deprese

Jak uvádějí Praško et al. (2006) a Kast (2012) **úzkost** je normální a nejběžnější reakce organizmu na stres a nebezpečí, která pomáhá s adaptací na novou situaci. Úzkost nemá přesně definovaný podnět, kterého se týká, je neurčitá a zaměřená především na budoucnost. Pokud má jedinec úzkost pod kontrolou, rozumí jí a umí s ní pracovat, nezpůsobuje těžkosti ani potíže. Pokud je však úzkost silná, dlouhotrvající a nerozumíme jí, dokáže mít negativní vliv jak na tělo, tak i psychiku. Bandelow et al. (2017) úzkost definují jako znepokojivé duševní napětí a jako reakci na neschopnost vypořádat se s problémem.

Úzkost je reakcí, při které se člověk připravuje k akci konat a rozhoduje se mezi bojem nebo útěkem před hrozbou. I proto je nejdůležitější účel pocitu úzkosti u jedince čelit hrozbě (Maunder et al., 2009). Boland a Verduin (2004) uvádějí, že jedinec ve stavu úzkosti zažívá strach, neklid, je podrážděný a může se stahovat od okolí. Praško et al. (2006) popisují další reakce jedince, jako je zrychlené dýchaní a vyšší tepová frekvence, pocení, závratě a jiné somatické obtíže. Moran (2016) uvádí, že můžeme úzkost chápat jako dvoudimenzionální, skládající se ze složky obav (kognitivní složka) a arousal (fyziologická složka). Kognitivní složka zahrnuje verbální ruminací ohledně negativních následků budoucích událostí, arousal se naopak projevuje nadměrným nabuzením těla a tělesnou tenzí.

Nepřiměřená, nadměrně silná a dlouhotrvající úzkost se může projevit jako součást některé z úzkostných poruch. Tato skupina duševních nemocí je jedna z nejčastěji se vyskytujících poruch (Orel, 2020). V 10. vydání Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) (World Health Organization, 2019) se úzkostné poruchy vyskytují v kategorií F40-48 Neurotické, stresové a somatoformní poruchy. Zde jsou řazeny fobické úzkostné poruchy, jiné anxiózní poruchy, obsedantně – nutkavá porucha, reakce na těžký stres a poruchy přizpůsobení, disociativní poruchy, somatoformní poruchy a jiné neurotické poruchy (World Health Organization, 2019).

Zvýšenou nebo dlouhotrvající úzkost v návaznosti na uvěznění a ztrátu svobody popisuje množství odborných článků. Většina z nich se ale věnuje mužské populaci odsouzených, popřípadě neudává přesné hodnoty získané na základě standardizované metody. I tak je nutné poukázat na to, že VTOS je životní situace, která má na míru úzkosti dopad. Jak uvádějí O'Sullivan et al. (2018) odsouzené osoby jsou vulnerabilní vůči duševním nemocem, a proto je potřeba posílit prevenci a léčbu duševního zdraví. VTOS a nevhodné zacházení s vězni může mít za následek prohlubování úzkosti, deprese a dalších problémů, které zamezují dobrému průběhu resocializace. Výzkum autorů, do kterého zapojili 101 participantů ze 4 věznic v Irsku ve věku od 19 po 78 let ukazuje, že míra úzkosti dle BAI byla v průměru 12,66 tedy mírná úzkost. Každopádně až 29,7 % osob uvádělo střední až těžkou míru úzkosti. Autoři se také zaměřili na míru deprese, dle BDI-II. Zde bylo průměrné skóre 18,02 spadající do pásma mírných depresivních příznaků. Také je ale potřeba poznamenat, že 37,6 % participantů uvedlo střední až těžkou míru depresivních symptomů.

Shinkfield et al. (2009) do výzkumu zahrnuli i ženskou populaci odsouzených (58 mužů a 29 žen). Participanti vyplňovali dotazník BAI a BDI-II se záměrem zjistit vztah mezi úzkostí, depresí, špatným zdravotním stavem a předchozím zneužíváním návykových látek. Průměrné skóre získané v dotazníku BAI bylo pouhých 6,29 bodů, v dotazníku BDI-II bylo 13,35. Oba výsledky se nacházejí v pásmu mírné nebo žádné úrovni úzkosti a deprese. Rozložení míry úzkosti však bylo následující: 78,2 % odsouzených vykazovalo normální míru úzkosti, 12,6 % mírnou až střední úzkost, 6,9 % středně těžkou úzkost a 2,3 % těžkou úzkost. Také u deprese bylo 63,2 % participantů v minimálním pásmu deprese, 14,9 % v mírném pásmu, 13,8 % ve středním pásmu a 8,1 % v těžkém pásmu deprese. Tato skóre ukazují na větší depresivitu a úzkost u vězňů než u běžné populace.

Termín **deprese** pochází z latinského deprimere, který je možné chápat jako stlačovat, stísňovat (Rejzek, 2001). Deprese představuje závažné psychické onemocnění, které

negativně ovlivňuje každodenní fungování a prožívání daného jedince. Depresivita označuje přítomnost preklinické depresivní symptomatologie, která se v populaci běžně vyskytuje (Češková & Kučerová, 2015). Deprese je jednou z nejznámějších duševních onemocnění, projevující se jak psychickými, tak somatickými příznaky. Mezi nejtypičtější patří špatná a smutná nálada, nedostatek energie, únava, ztráta zájmů o předešlé aktivity, poruchy spánku, sexuální dysfunkce, apatie a pocity bezmoci a beznaděje (WHO, 2019). Höschl et al. (2002) dále popisují hypochondrické ladění, různé vegetativní obtíže, pocity méněcennosti, ranní pesima, nesoustředěnost, nechutenství a v nejtěžších případech až obsedantními, paranoidními a derealizačními příznaky (bludy). Vágnerová (2008) uvádí, že patologicky snížená depresivní nálada pozmění emoční prožívání natolik, že ztrácí důležitou adaptačně regulační funkci. Perini et al. (2019) popisují pseudodemenci jako výsledek narušení kognitivních funkcí depresí. Ta se projevuje v pomalém zpracování informací a celkovém zhoršení exekutivních funkcí. Raboch et al. (2012) dodávají, že příznaky deprese snižují pracovní i studijní výkon, snižují sebedůvěru a celkové fungování člověka co vede k závažným pocitům viny. U více, než poloviny jedinců s depresí jsou přítomny sebevražedné myšlenky a až 15 % osob sebevraždu dokoná. Praško et al. (2012) popisují kognitivní hledisko deprese, pro které jsou význačné negativní automatické myšlenky, které prohlubují depresivní emoce, tím posilují nevhodné chování, které si jedinec opětovně vysvětluje dalšími depresivními myšlenkami. Daným myšlenkám člověk věří, chápe je jako realitu. Tak vzniká bludný kruh deprese.

Depresivní poruchy patří do skupiny afektivních poruch, v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) jsou označovány F30 – F39. Aby byla deprese diagnostikována musí trvat minimálně 2 týdny, může však přetrvávat i měsíce. Intenzita depresivní poruchy může být lehká, středně těžká a těžká, u které mohou projevit psychotické příznaky (Orel, 2020; WHO, 2019).

Vágnerová (2008) uvádí, že na vzniku depresivní poruchy se podílí endogenní a exogenní faktory, především však genetické, biologické a psychosociální aspekty. Češková a Kučerová (2015) vidí hlavní biologický problém v dysfunkci vzájemně provázaných monoaminových neurotransmiterů dopaminu, serotoninu a noradrenalinu. Deprese se také pojí s dysfunkci mozkových okruhů, které dané neurotransmitery modulují, především okruhů amygdaly, bazálních ganglii, hipokampu a frontálního kortexu. Praško et al. (2012) popisují exogenní příčiny, především psychosociální stresory, které jedinec není schopen adekvátně zvládnout a adaptovat se na ně. Takovým stresorem může být nemoc, úmrtí, rozchod ale také uvěznění.

Hidayati et al. (2021) provedli review 112 článků a výzkumů zaměřených na psychické potíže uvězněných žen. Zjistili, že nejčastějším problémem u žen byly právě psychické potíže ve formě nadměrné úzkosti a deprese, dále zneužívání drog, stres a prožité trauma.

Spojitost mezi úzkostí, depresí a VTOS uvádí i řada dalších výzkumů. V USA se předpokládá, že kolem 25 % odsouzených trpí depresí (James & Glaze, 2006). Také Palmer a Binks (2008) uvádějí, že téměř 60 % odsouzených ve věku 18-21 let trpí aspoň mírnou depresí. Výsledky výzkumu provedeného v africké věznici popisují až 69, 8 % odsouzených žen s depresivními symptomy a až 30 % žen s těžkou depresí. Úzkostí zde trpělo až 68 % žen (Steyn & Hall, 2015). Costa et al. (2020) provedli výzkum v šesti různých brazilských věznicích a uvádějí, že u odsouzených je vysoká prevalence psychických potíží. Ze 643 odsouzených trpělo 20,6 % depresí a 19,9 % úzkostnou poruchou. Pro obě potíže uvádějí rizikové faktory, které zvyšují pravděpodobnost jejich vzniku, jako například psychická nemoc v anamnéze, kouření, užívání drog, malá pohybová aktivita a skutečnost, že odsouzený nemá návštěvy a kontakt s vnějším světem.

Nižníková (2018) se zaměřila na výskyt deprese v populaci odsouzených napříč českými věznicemi. Výzkumu se účastnilo 134 mužů. Autorka uvádí, že odsouzení trpí depresí více než kontrolní populace (jedinci na svobodě). Také je až 72% šance, že se u odsouzeného projeví vyšší míra depresivních příznaků než u jedince z běžné populace. Dle výsledků autorky je skóre v BDI-II u skupiny vězňů o 6 bodů více oproti normální populaci. Zároveň se v jejím výzkumu nepotvrdil rozdíl v depresivních příznacích mezi prvotrestanými a vícetrestanými. Prvotrestaní trpí depresí stejně jako více trestaní.

3.3 Copingové strategie

Paulík (2012; 2017) popisuje copingové strategie jako adaptivní reakce na stres. Jejich hlavním účelem je podpora člověka ve zpracování negativních emocí, a především v obnovení pocitu kontroly. Uplatňují se v momentě, kdy je zvládnutí zátěže vnímáno nad limity jedince a udržují psychosociální adaptaci během stresových chvil. Coping může být tedy jednoduše popsán jako vědomá a aktivní kognitivní, emocionální a behaviorální odpověď na stresor.

Lazarus a Folkman již v roce 1984 popsali tři hlavni copingové styly, a to styly orientované na zvládnutí emocí, styly na zvládnutí problému a styly zaměřené na vyhýbání se stresorům. Snyder (1999) popisuje jenom dva základní styly, strategie zaměřené na

kontrolu nad situací (odstranění překážek, vymyšlení alternativy) nebo strategie na změnu zdroje stresu pomocí emocionálních reakcí. Copingové styly jsou převážně vrozené a stabilní charakteristiky reakcí na stresovou zátěž (Paulík, 2012).

Strategie zaměřené na zvládnutí problému (na úkoly) jsou všechny reakce, jejichž cílem je snížit nebo odstranit zdroj nepohody přijetím opatření, které problém vyřeší nebo změní. U strategií zaměřených na emoce se jedinec orientuje na sebe a využívá chování snižující distres jako je vyjádření negativních emocí nebo vyhledání emoční opory u blízkých (Endler & Parker, 1990). Poláčková Šolcová (2018) popisuje další možné typy chování zaměřených na emoční zvládnutí situace. Situační selekce je tendence vyhýbat se situacím a osobám, které vyvolávají negativní pocity a vyhledávat pocity, které vzbuzují pozitivní myšlenky. Situační modifikace pomáhá přemodelovat situaci, která negativní pocity způsobuje. Modulace odpovědi je strategie, při které přímo ovlivňujeme fyziologické, prožitkové či behaviorální odpovědí prostřednictvím exprese, relaxace a podobně.

Vyhýbáním se člověk snaží uniknout zátěži prostřednictvím rozptýlení, popírání nebo odvrácení pozornosti na něco jiného (Lazarus & Folkman, 1984). Jak uvádí Křivohlavý (2012), to jaké strategie člověk zvolí závisí také na jeho celkovém postoji k životu, jestli je optimistický nebo pesimistický. Optimisti využívají více strategie zaměřené na řešení problému, naopak pesimisti častěji užívají strategie snahy akceptace nepříznivé situace.

Na tom, jaké strategie a styly využíváme se odráží nespočet faktorů od rodinného zázemí až po temperament. DeLongis a Holtzman (2005) výstižně shrnují vztah mezi copingem a kontextem dané situace. Kontextové faktory, jako je spokojenost nebo zklamání ze sociální opory, povaha toho, jak se ostatní účastníci zvládají s danou stresovou situaci vyrovnat, nebo povaha stresoru většinou ovlivňují well-being a pohodu nepřímo, a to tím že ovlivňují volbu a účinnost copingové strategie. Nejdůležitější je ale osobnost jedince a jeho vlastní schopnost zvládat stresové situace.

Dotazník SVF 78 (Janke & Erdmannová, 2003), který je využit ve výzkumném šetření rigorózní práce, zachycuje několik strategií, které člověk využívá při zpracování stresu. Strategie vyrovnávání autoři chápou jako všechny psychické pochody, (plánované i neplánované, vědomé i nevědomé), kterými jedinec dosahuje zmírnění stresu. Tyto strategie je možné rozdělit dle druhu na **akční** způsoby které směrují k jednání (útok, útěk, nečinnost, navázání sociálního kontaktu, sociální uzavřenost) a na **intrapsychické** (odklon, podceňování, popírání, přehodnocení). *„Intrapsychické strategie zahrnují kognitivní procesy jako vnímání, představy, myšlení i motivačně emoční stavy.“* (Janke & Erdmannová, 2003, s.7). Zaměřením můžeme strategie dělit na **situačně orientované**, tedy na zvládnutí

nebo ovládnutí stresoru a na **reakci orientované**, které už přímo cílí na stres samotný. Důležité je také vnímání účinnosti strategií, kdy jednotlivé druhy reakcí mohou stres buď snižovat nebo naopak zvyšovat. Účinnost má spojitost s časem. Některé strategie mohou v krátkodobém hledisku stres snížit (vyhýbání se), ale z dlouhodobého hlediska ho spíše zvyšují. Jak autoři dodávají, všechny strategie jsou naučené a tyto dovednosti jsou časově i situačně stabilní (Janke & Erdmannová, 2003). Blíže jsou strategie definovány v podkapitole 6.1.3., která je přímo věnována danému dotazníku.

V zátěžové situaci, jakou je uvěznění a odnětí svobody je jedinec nucen adaptovat se na nový styl života, který nemůže změnit. Zároveň nemá pod kontrolou téměř žádné z aktivit, které musí v průběhu dne vykonávat. V takovém období člověk využívá množství strategií, které mu pomáhají se smířením a adaptací se.

Pamungkas et al. (2024) se zaměřili na copingové strategie u vězenkyň a jejich souvislost s rodinnou podporou. Rodina je jeden z nejdůležitějších aspektů pomáhající jedinci řešit problémy, a také slouží jako základ pro rozvoj jeho strategií zvládání zátěžových situací. Ze 33 odsouzených mělo dobrou podporu rodiny celkem 51,5 % a většina z nich používala strategie zvládání zaměřené na emoce (63,6 %). Výsledky naznačují významnou korelaci mezi rodinnou podporou a strategiemi zvládání u vězeňkyň. Zjištění zdůrazňují, že podpora rodiny hraje zásadní roli při posilování strategií zvládání u vězňů, což v konečném důsledku přispívá ke zlepšení kvality života.

Leszko, Iwański a další (2020) provedli průřezovou studii mezi 465 odsouzenými v různých věznicích v Polsku. Zaměřili se na vztah mezi typem osobnosti (dimenze Big five) a copingovými styly. Dle autorů hraje osobnost významnou roli při zvládání stresu. Velmi důležitý je však také kontext, v němž ke vystavení se stresu dochází. VTOS je stresující, chronická situace, která může ovlivnit vztah mezi osobnostními rysy a zvládáním zátěže. Ve výzkumu prokázali, že osobností typ s vysokým neuroticizmem pozitivně souvisí s využíváním strategií zaměřených na emoce a negativně se strategiemi zaměřenými na zvládnutí úkolů. Jejich reakce jsou zaměřené na sebe sama, a také využívají denní snění jako způsob snížení stresu. Také se snaží daným pocitům uniknout popíráním nebo užíváním návykových látek. Strategie zvládání zaměřené na úkoly jsou pozitivně spojeno s extraverzí, otevřeností vůči zkušenosti a svědomitostí. Vyhýbavý styl zvládání negativně koreluje s věkem, ale pozitivně s extraverzí a neuroticismem. Zajímavé je, že autoři nezjistili žádné významné rozdíly mezi poprvé a opakovaně trestanými osobami a jejich styly vypořádání se s uvězněním.

Carver et al. (1989) mimo jiné píšou, že lidé kromě zdravých strategií využívají dysfunkční způsoby zvládání zátěže. Jedním z typů dysfunkčního zvládání je „ventilace“, dalším je „behaviorální odpojení“. Odpojení zahrnuje především pocit bezmoci a lidé se prostě vzdávají. Jedinci mohou také využít další dysfunkční coping a to „mentální odpojení“, při kterém se snaží odvést pozornost od stresoru prostřednictvím úkonů, jako je spánek, denní snění nebo zneužívání drog či alkoholu.

Je však obtížné dohledat odborné publikace, které propojují a popisují denní snění jako copingovou strategii hlubším způsobem.

3.4 Odsouzené ženy a role matky

Je třeba rozlišovat mezi odsouzenými ženami, které jsou matkami, ale nevykonávají trest společně s dítětem, a ženami, které jsou ve vězení společně s dítětem. Záleží také na tom, zda matka před nástupem do VTOS o dítě řádně pečovala, nebo zda dítě umístila do jiné náhradní péče a nebyla tak přítomna v jeho životě.

To, že žena disponuje rolí matky, je jedním z největších rozdílů při práci s ní. Biedermanová (2017) uvádí, že tuto skutečnost zohledňují jak samotné věznice, tak jednotliví pracovníci při správném sestavování programu zacházení. Jak popisují Raszková a Hoferková (2014), pokud se žena rozhodne absolvovat trest se svým dítětem, mají odsouzené matky s dětmi mladšími tří let upravené podmínky tak, aby umožnily průběžnou péči o dítě. Před samotným umístěním je třeba předložit zprávy od lékařů, klinického psychologa a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vždy musí být zohledněn nejlepší zájem dítěte. Celý program povinné léčby je navržen tak, aby vyhovoval celodenní péči o dítě. Matka musí zajistit, aby byly uspokojeny biologické, psychologické a sociální potřeby dítěte.

Kromě matek, které vykonávají trest společně s dítětem je potřeba upozornit na to, že existuje větší počet matek, které VTOS spolu s dítětem neabsolvují a musí si zvyknout na omezený kontakt s ním. O matkách ve vězení bylo provedeno několik set různých studií, které se zaměřovaly na jejich prožívání, kontakt s dítětem a návrat do společnosti. Baldwin (2017) uvádí, že odsouzené matky se dostávají do situace, kdy nejsou schopny plnit roli matky tak, jak společnost vyžaduje. Podle všeobecného mínění jsou matky „hodné“ a „nikdy neopouštějí dítě“. To má dopad na jejich vnímání vlastní identity. Ne všechny matky mají možnost být se svými dětmi v pravidelném kontaktu (např. telefonickém), což ovlivňuje jejich vzájemný vztah. Mignon a Ransford (2012) se zabývají udržováním vztahu matky

s dítětem. Nejpoužívanějším způsobem je kontakt prostřednictvím telefonu nebo korespondence, kdy matky mohou řešit aktuální situaci se svými dětmi. Odsouzené se v drtivé většině shodly na tom, že jim jde především o bezpečí a pohodlí jejich dětí v prostředí dočasné péče, kde se nacházejí. Některé matky se však setkávají s neústupností pěstounů a často je jim kontakt s dítětem odepřen. To v nich vyvolává negativní emoce a myšlenky, protože nemají aktuální informace o svých dětech.

Baldwin (2017), Loper (2006) a Mignon s Ransfordem (2012) se shodují, že pravidelný kontakt dává ženám pocit účasti na výchově a fungování domácnosti. Pomáhá jim překonat dlouhá období odloučení a dává jim naději na pozitivní návrat domů a pocit životní stability.

Loper (2006) ve svém výzkumu srovnávala 350 odsouzených matek se 166 bezdětnými odsouzenými. Rozdíl vnímala v trestných činech, za které si odpykávaly trest. Matky se častěji dopouštěly majetkové trestné činnosti a trestných činů souvisejících s drogami. Bezdětné ženy se naopak častěji dopouštěly násilné trestné činnosti včetně vražd. Obě skupiny však nevykazovaly žádné rozdíly v adaptaci na uvěznění. Celkově nebyly mezi skupinami zjištěny významné rozdíly v jejich emocionálním prožívání, duševních onemocněních nebo množstvím konfliktů vznikajících ve vězení. Matky však mezi sebou vykazovaly rozdíly podle toho, jak prožívaly svou mateřskou roli. To mělo vliv na míru jejich rodičovského stresu. Baldwin (2017) hovoří o tom, že matky často zažívají pocity viny a studu, které přetrvávají i po opuštění vězení. V nejzávažnějších případech matky zažívají dlouhodobý stres, upadají do depresí a uvažují o sebevraždě.

Houck a Loper (2002) zkoumali otázku rodičovského stresu u 362 odsouzených matek. Ke sběru dat použili dotazník Brief Sympom Inventory (BSI) a vězeňské záznamy. Zjistili, že odsouzené matky vykazovaly známky vyššího emočního a rodičovského stresu než matky na svobodě. Stres souvisel především s jejich pocity rodičovské neschopnosti, úzkostí, depresivními příznaky a somatizací. Uvězněné matky také pociťovaly větší strach o své děti kvůli omezené možnosti kontaktu s nimi.

3.5 Odsouzené ženy a návykové látky

Uživatelky návykových látek jsou specifickou skupinou odsouzených žen. Užívání návykových látek je jedním z diskutovaných aspektů, které na jedné straně ovlivňují kriminální chování jedince, na druhé straně jeho průběh VTOS a následnou reintegraci do

společnosti. Je třeba rozlišovat, jaké mají ženy zkušenosti s drogami, jak dlouho je užívají a zda jejich trestná činnost souvisí také s návykovými látkami. Americká společnost pro léčbu závislostí (ASAM) definuje závislost jako chronické onemocnění, které je výsledkem souběhu genetických, biologických a sociálních příčin. Závislý člověk se vyznačuje zhoršenou kontrolou svého chování, nekontrolovatelnou touhou po látce a nepřiměřenými emočními reakcemi na aktuální životní situace (American Society of Addiction Medicine, 2019).

Dolan et al. (2007) ve svém dřívějším výzkumu poukazují na to, že 50 % (evropské věznice) až 80 % (americké věznice) odsouzených má zkušenost s drogami. Petroš (2006) se však zamýšlí nad tím, že i po uvěznění velká část uživatelů pokračuje ve zneužívání drog nebo se učí užívat drogy s vyšším rizikem než před uvězněním. Jen malá část uživatelů užívání návykových látek ve VTOS zcela omezí. V roce 2021 se počet odsouzených uživatelů návykových látek (mužů i žen) zvýšil o téměř 10 %, což představuje 1 000 osob. Počet závislých odsouzených v ČR zůstává dlouhodobě přibližně stejný. Z hlediska trestné činnosti bylo z 1 411 odsouzených žen 222 souzeno za trestné činy související s návykovými látkami. Nejčetnějším trestným činem (174) byla neoprávněná výroba, dovoz, vývoz a zprostředkování návykové látky (Mäsiarová, 2021). Blatníková et al. (2014) a Trávníčková (2001), ale také Rotgers (1999) se shodují, že zneužívání návykových látek může zvyšovat riziko kriminálního chování. Statistiky ukazují, že osoby trpící závislostí páchají trestnou činnost ve vyšší míře. Často se jedná o majetkovou trestnou činnost – krádeže za účelem získání peněz, jídla, oblečení, drog apod. Závislí také častěji pocházejí z dysfunkčních rodin, kde je kriminální chování častější, protože mu byli vystaveni v podstatě od dětství.

I ve vězeňském prostředí musíme rozlišovat, s jakým typem uživatele pracujeme a jak rozvinutá je jeho závislost. To může pracovníkům pomoci při správné motivaci a intervenci. Hanson et al. (2015) uvádějí jednu z nejpoužívanějších typologií uživatelů. Tu si lze představit jako kontinuum, na jehož jedné straně stojí uživatelé-experimentátoři. Typickými návykovými látkami jsou alkohol, tabák, marihuana, léky na předpis nebo halucinogeny. Experimentátor si je vědom rozdílu mezi kontrolovaným užíváním drog a chronickou závislostí, a proto má pevně stanovené hranice, kdy a jak bude drogy užívat. Na druhé straně kontinua stojí kompulzivní uživatelé. Ti potřebují drogu neustále a ve větším množství. Nemohou užívat drogy pro rekreační účely (jako například experimentátoři). Ve většině případů užívají, aby unikli před psychickými problémy (deprese, úzkost, traumatické vzpomínky, potlačená sexuální orientace atd.). Kompulzivní uživatelé často pocházejí z dysfunkčního rodinného prostředí a mají problémy se zákonem. Mezi

experimentátory a kompulzivními uživateli existují takzvaní „floaters“ / „chippers“. Ti jsou podobní experimentátorům a užívají drogy v menších dávkách podle potřeby. Často se pohybují mezi ostatními uživateli, jejichž drogy konzumují a nemají vlastní zásobu drog. Drogy užívají k uvolnění napětí nebo jako únik od problémů. Preslová a Maxová (2009) uvádějí, že u žen se závislost vyvíjí mnohem rychleji po menších a sporadických dávkách. Zároveň je jejich závislost spojena s rolí matky, a proto se jim ve většině případů nemusí dostat potřebné pomoci na svobodě, např. možnosti dlouhodobé léčby.

Vězeňská služba ČR má několik typů intervencí, které lze pro uživatelky zvolit. Protidrogová politika je realizována prostřednictvím Akčního plánu protidrogové politiky Vězeňské služby. Samotné intervence jsou pak ve věznicích realizovány prostřednictvím poradenství v oblasti drogové prevence, na odděleních bezdrogových zón, nebo bezdrogových zón s terapeutickým zacházením, nebo na specializovaných odděleních pro uživatele drog (dobrovolná léčba, ochranné léčení apod.). Dále věznice nabízejí různé terapeutické skupiny a individuální terapie (Zeman, 2019).

Houserová (2020) ve svém fenomenologickém výzkumu zaměřeném na odsouzené vězeňkyně zjistila, že respondentky vnímaly své uvěznění pozitivně především díky abstinenci, zlepšení zdravotního stavu a zaměření na lepší budoucnost. Ženy využily nabízenou pomoc a získaly motivaci k návratu do společnosti. Díky abstinenci mohly získat realističtější pohled na své předchozí jednání a plánování.

Jak uvádějí Marešová et al. (2009), ženy ve VTOS, u nichž se projevuje drogová závislost, se osobnostně liší od neuživatelek. Nejsou sociálně zralé a jejich životní styl ovlivnil jejich intelekt, který je často podprůměrný. Tyto ženy také vykazují nižší frustrační toleranci, vyšší agresivitu a jsou snadněji ovlivnitelné okolím než ženy, které s drogami nikdy neměly zkušenost.

4 VÝZKUMY K DANÉ PROBLEMATICE

V psychologii se výzkumem denního snění v posledních letech zabývají různé obory z kognitivního, neurovývojového, pedagogického a klinického hlediska (Seli et al., 2016). Jak je uvedeno v kapitole 1, většina z nich se zabývá popisem obsahu, frekvence a dopadu denního snění. Některé výzkumy se zabývají specifickými tématy, jako je souvislost mezi traumatem a maladaptivním denním sněním v dospělosti. Jiné se zaměřují na snění u specifických skupin (u kreativních jedinců, vysokoškolských studentů a jedinců s psychiatrickým onemocněním). Podobně byly ve druhé a třetí kapitole představeny vybrané výzkumy týkající se problematiky ženské kriminality a specifických témat vyskytujících se v životě odsouzených žen, jako je například využití copingových strategii za mřížemi.

Výzkumy, které by se přímo zaměřovaly na problematiku denního snění u odsouzených žen a jeho vztahem se stresem, popřípadě depresí nebo copingovými strategiemi nebylo možné dohledat. Některé výzkumy se však dané problematiky dotýkají a proto budou níže prezentovány.

Na začátek je potřebné představit výsledky výzkumného šetření provedeného v rámci mé diplomové práce, na kterou zde navazuji. Části výsledků již byly prezentovány v 1. kapitole rigorózní práce. Výzkum se zaměřil na popis a objasnění snění odsouzených žen. Dalším cílem bylo zjistit, zda mají určité faktory vliv na denní snění, jeho četnost a obsah. Vzorek tvořilo 71 účastnic z VTOS Světlá nad Sázavou. Závěry výzkumu lze shrnout následovně. Obsahy snů odsouzených žen lze rozdělit do 22 různých kategorií, nejčastějším obsahem jsou sny zaměřené na rodinu a partnera, sny o budoucnosti na svobodě, sny o dětech, sny se sexuálním obsahem a sny o cestování do cizích zemí. Odsouzené ženy věnují snění ve VTOS většinu dne, některé ženy sní více než 6 hodin během dne, jiné snění záměrně omezují na maximálně 2 hodiny denně. Celkem bylo identifikováno 8 situací, ve kterých se denní snění vyskytuje. Jedná se o situace spojené s prožíváním nudy, se spaním, s pocity hněvu a smutku, s prací nebo trávením času o samotě či ve škole. Výzkumem bylo identifikováno 6 okruhů charakterizujících přínosy denního snění. Okruhy lze rozdělit na pozitivní a negativní. Mezi pozitivní přínosy patří zlepšení nálady, únik ze situace, zabití nudy a plánování. Negativním přínosem jsou pocity smutku, hněvu, agrese,

dále pak pocity úzkosti, beznaděje a výčitek svědomí. Také byl nalezen rozdíl v typech snů mezi jednotlivými odsouzenými. Uživatelky návykových látek častěji sní o drogách, méně plánují budoucnost a vzpomínají na příjemné chvíle. Odsouzené matky častěji sní o svých dětech a o jídle. Bezdětné ženy naopak sní o fiktivních dětech. Obsahy snů u prvovězněných a vícevězněných odsouzených žen se významně neliší (Ráčková, 2023).

Další výzkumy se zaobírají **vztahem mezi denním sněním a emocionálním prožíváním.** Shrimpton et al. (2017) se zaměřili na denní snění u zdravé populace a jeho souvislost se sebeprožíváním. Respondenti, kteří realisticky vnímali vlastní osobu, vykazovali pozitivní a konstruktivní myšlenkové obsahy. Naproti tomu jedinci s kritickým sebehodnocením vykazovali v myšlenkách ve větší míře úzkostné představy, agresivní obsahy nebo selhání. Jak uvádí Záhorská (2016), adolescenti používají snění jako formu kompenzace. Snění je motivuje k činnosti, inspiruje je a pomáhá jim v rozhodování. Dále uvádí, že pokud adolescenti zažívají špatnou náladu, obsah snů je většinou negativní, a proto si záměrně vyvolávají pozitivní představy, aby si zlepšili náladu. Sina a Plourde (2020) se zaměřili na souvislost mezi denním sněním, náladou (úzkostí a depresí) a stresem u osob ve věku od 18 do 30 let. Prozkoumali více než 500 odborných článků zaměřených na danou problematiku. Dle jejich metaanalýzy je možné tvrdit, že denní snění je propojeno s příznaky pomalého kognitivního tempa (např. zírání, zmatenost, hypoaktivita, letargie a ospalost) a zároveň s příznaky souvisejícími se stresem a úzkostí. Vysoká frekvence denního snění je také spojená s větší mírou depresivních a úzkostných symptomů. Saidův (2022) výzkum se zabýval vlivem samovazby a izolace na psychické prožívání odsouzených mužů a tím, jak si udržují psychickou pohodu. Odsouzení ve velké míře neprožívali pozitivní emoce, pocit angažovanosti nebo smysluplnosti. K dosažení těchto věcí často využívali představivost a útěk ke snění. Cíleně si představovali pozitivní i kreativní obsah, který jim dodával pocit štěstí a smysluplnosti.

Giambra a Traynor (1978) zkoumali vztah mezi depresí a denním sněním a pracovali se skupinou vysokoškolských studentů a odsouzených mužů. Úroveň deprese zjišťovali za pomoci Beckova inventáře deprese, Zungovy sebehodnotící škály deprese a Lubinových kontrolních seznamů příznaků deprese. Charakteristiky denního snění byly určeny na základě sebeposuzovacího retrospektivního dotazníku Imaginal Processes Inventory (IPI). Autoři uvádějí, že tři aspekty deprese jako je sebevražedná ambivalence, nechutenství k jídlu a únava nijak významně nesouvisí s denním sněním měřeným pomocí dotazníku IPI. Celkově je ale důležité upozornit na to, že výsledky prokázaly, že globální míra deprese přímo souvisí s neurotickou, úzkostnou, dysforickou a negativní dimenzí

denního snění. Souvislost mezi depresí a denním sněním je možné vnímat v různých aspektech prožívání, jako je nuda, roztržitost, vysoká frekvence a pohlcení denními sny, ale také u strachu ze selhání a viny. Všechny jmenované aspekty, které zároveň vychází ze škál IPI rozdělil Giambra do dvou samostatných faktorů a označil je jako „obsedantně-emocionální snění“ a „neuroticko-úzkostné pohlcení sněním“. Tyto dva faktory denního snění odrážejí v podstatě negativní aspekty denního snění a mají vliv na míru deprese.

Hoffmann et al. (2016) píší také o denním sněním u deprese, o myšlenkách, které si jedinec sám vytváří a o jejich vlivu na depresi. Zkoumají konkrétní obsahy depresivních myšlenek a představ, a to, jak se liší v časových okamžicích. 25 respondentů s depresí a 26 zdravých jedinců provádělo v rámci výzkumu různé úkoly, které zahrnovaly rozlišování čísel. Během práce byli přerušovány otázkami na aktuální myšlenky, zda jsou obsahy pozitivní nebo negativní, zda jsou zaměřené na jejich osobu nebo druhé a zda se představy odehrávají v minulosti nebo budoucnosti. Autoři uvádějí, že depresivní jedinci naproti zdravým osobám žijí méně přítomností a denní snění je aktivita, která jim zabírá velkou část dne. Jejich myšlenky jsou převážně negativní, orientované na jejich osobu a minulost. Ve srovnání se zdravou populací jsou jejich představy obzvlášť negativní. U depresivních jedinců platilo, vyšší míra depresivních příznaků byla úměrná s menším počtem pozitivních obsahů a jejich variabilitou (čím méně variabilní myšlenky byly, tím víc příznaků jedinci vykazovali). Také Mar et al. (2012) uvádějí, že denní snění má vztah s emočním prožíváním a životní spokojeností. Aspekty denního snění, které souvisí s životní spokojeností se liší dle pohlaví a je potřeba rozlišovat o jaké obsahy snů se jedná. Dle autorů je většina denních snů „sociální povahy“, představy jsou zaměřené na ostatní lidi a vztahy s nimi. Výsledky ukazují, že snění o přátelích a rodině přináší lepší emoční pohodu a spokojenost s vlastním životem, zatímco snění o osobách, které nejsou blízcí přináší horší sociální pohodu. Také vyšší frekvence snů u mužů předpovídá jejich nižší životní spokojenost, u žen spokojenost snižuje velká „živost“ snů. Také Poerio et al. (2013) zkoumali vztah mezi denním sněním a emočním prožíváním, konkrétně s negativní náladou. Zjišťovali, zda zhoršení nálady přichází po „snové epizodě“ nebo naopak jí předchází. Celkem 24 respondentů odpovídalo na otázky prostřednictvím aplikace na telefonu v průběhu 7 dní, vždy před a po denním snění. Z výsledků je možné odvodit, že vztah mezi negativní náladou a sněním existuje. Konkrétně smutek je předchůdcem denního snění, ale samotné snění negativní náladu rapidně nezhoršuje. Také obsahy snů a nálada se navzájem ovlivňují. Smutek předchází sny s citlivým obsahem anebo úzkostné představy, které jsou

většinou zaměřené na minulost. Zajímavé je, že vyšší úroveň úzkosti byla okrajově spojena s denním sněním zaměřeným na budoucnost.

Výzkum Somera a Herscua z roku 2017 byl zaměřen na **maladaptivní snění** (dále MS) v běžné populaci, které negativně ovlivňuje emocionální prožívání. Tento typ denního snění je nevhodnou strategií zvládání stresu, úzkosti a neschopnosti kontrolovat situaci tím, že se člověk stáhne do své fantazie a zanedbává každodenní povinnosti. Autoři zjistili, že s MS souvisí trauma z dětství, sociální úzkost a závislost na fantazii. Nejsilnějším prediktorem maladaptivního denního snění je však závislost osoby na fantazii a nadměrné zaujetí představami. Somer (2002) píše, že častým obsahem MS jsou násilné a sexuální fantazie, kontrola nad druhými, idealizace sebe sama nebo fantazie o uvěznění a následném útěku. Pyszkowska et al. (2023) se zaměřili na MS u poruch spojených s emoční dysregulací, konkrétně u osob s hraniční poruchou osobnosti a depresí. Autoři k maladaptivnímu snění dodávají, že vede k utrpení, izolaci a studu, avšak je využíváno pro odvádění pozornosti od palčivých pocitů. Výsledky studie prokázaly, že u obou skupin maladaptivní snění přináší velkou citovou nepohodu až dysregulaci a silnou internalizovanou stigmatizaci v podobě výčitek svědomí a sebeobviňujících myšlenek. Jedincům s hraniční poruchou osobnosti MS navíc způsobuje nadměrný únik do fantazie, naopak depresivním jedincům izolaci a sociální stažení.

Moment (2023) zkoumal u 386 participantů vztah mezi maladaptivním sněním a různým využíváním copingových strategií. Dle výsledků je možné shrnout, že jedinci s vyšší mírou MS využívají jako copingovou strategii sebeobviňování, mají problém s akceptací obtížných situací a následnou adaptací na těžkou situaci nebo využívají strategii popírání. Dále méně často vyhledávají instrumentální podporu, popřípadě emoční podporu ve svém sociálním okolí. Na druhou stranu autor prokázal, že jedinci, kteří se ve vyšší míře věnují MS mohou také používat humor a plánování jako strategii zvládání zátěže. Také nepotvrdil vztah mezi MS a užíváním návykových látek, které je často s nadměrným sněním spojováno.

Chirico et al. (2022) se ve výzkumu zaměřili na vztah mezi MS, psychopatologickými symptomy (tj. deprese, úzkost, somatizace a jiné), strategiemi regulace emocí a problematickým používáním sociálních sítí. Celkem 531 adolescentů vyplňovalo online dotazník. Výsledky poukazují na to, že jedinci s MS vykazovali významně vyšší skóre ve všech studovaných proměnných, tedy vyšší míru depresivity, úzkostnosti, a dalších symptomů, horší využívání strategií určených k regulací emocí a nadužívání sociálních sítí.

Předchozí výzkumná šetření mohou volně navazovat na výzkumy zabývajícími se **obrannými mechanizmy odsouzených osob, jejich copingovými strategiemi a prožíváním**. Cílem níže uvedených výzkumů však nebylo nalezení vztahu mezi danými proměnnými a denním sněním. Obranné mechanizmy pomáhají odsouzeným vyrovnat se s vězeňským prostředím a přizpůsobit se mu, ale přímo nesouvisejí s denním sněním. Wright et al. (2016) si zvolili za hlavní cíl popsat základní obranné mechanizmy, které používají muži odsouzení na doživotí. Zpočátku odsouzení hovoří o šoku z uvěznění nebo vtíravých vzpomínkách, ale postupem času se objevují tři hlavní mechanizmy: popření, sublimace a potlačení. Uvedené obranné mechanizmy jsou nejrozšířenější a pomáhají překonat skutečnost, že člověk stráví celý život ve vězení. Negy a spol. (1997) se pokusili identifikovat obranné mechanizmy 153 žen ve věznici s minimální ostrahou v Texasu. Zjištěné mechanizmy, které ženám pomáhají snižovat úzkost a depresivní pocity, jsou: aktivní přístup k problému, konkrétní plánování budoucích akcí, přehodnocení situace a následná reakce, redefinování a reinterpretace stresujících událostí do pozitivních vzpomínek nebo přijetí. Naopak psychické stažení a popírání přivedlo ženám úzkostné a depresivní stavy.

Podle mého názoru lze některé z uvedených mechanizmů spojit se sněním, konkrétně s plánováním a reinterpretací vzpomínek. Tyto mechanizmy však autoři blíže nerozvedli.

Budirská (2013) zkoumala psychický stav odsouzených mužů ve věznici s ostrahou, s dozorem a porovnávala jejich prožívání a využívání strategii zvládání stresu s nevězeňskou populací (normou). Pro získání dat využila dotazníky SUPOS, DOPEN a SVF 78. Výsledky prokázaly, že odsouzení se od normy odlišují v častějším výskytu jak pozitivních, tak negativních strategií. Konkrétně více využívají strategie vyhýbaní se, náhradní uspokojení, sebeobviňování a únikové tendence. Co se týká prožívání, tak je u vězeňské populace zvýšen psychický nepokoj, sklíčenost a úzkostnost, zároveň také výskyt psychoticismu (u odsouzených ve věku mezi 20-29 let) a neuroticismu (20-29 let, 50-59 let).

Tošerová se v roce 2008 zaměřila na copingové strategie u odsouzených žen. Šetření se účastnilo 85 žen, a k získání dat byl využit dotazník IHAVEZ a SVF 78. Autorka zjistila, že ženy ve VTOS volí spíše pozitivní (tzn. stres snižující) copingové strategie, nejvíce strategie zaměřené na získání kontroly nad situací a snahy o kompetenci při zátěži. Zároveň jen minimálně užívají negativní strategie, konkrétně únikové a rezignační. *„Z výše uvedeného lze vyvodit, že u odsouzených žen se vyskytují spíše strategie aktivní zaměřené na odklon zátěže, náhradní uspokojení, vyhledávání sociální opory a získání kontroly a kompetence.“* Tošerová, s. 111, 2008). Viková a Bajgarová (2021) se také zaměřili na

copingové strategie u odsouzených, konkrétně 122 mužů z různých českých věznic. Zkoumali nejen strategie zvládání stresu (SVF 78) ale také jejich vztah ke vztahové vazbě a porovnání s normální populací. Vztahová úzkostnost a vyhýbavost je mezi odsouzenými výrazně vyšší než u běžné populace a většina odsouzených vykazovala nejistý a vyhýbavý typ vztahové vazby. Také copingové strategie se u odsouzených liší. Respondenti dosahovali vyšších hodnot v pozitivních strategiích (podhodnocení, odklon a náhradní uspokojení). Kromě toho, dle výsledků odsouzení nevyužívají konstruktivní snahu o zvládnutí situace, ale naopak spíše strategie devalvace a odklonu, čím odvádějí pozornost od zátěže, neřeší daný problém a nesnižují negativní emoce. *„Tyto strategie mohou být u běžné populace v normální míře prospěšné pro zachování psychické rovnováhy, ovšem v případě lidí náchylných ke způsobům řešení svých obtíží, které jsou v rozporu se zákonem, to naopak může být příčina a udržující faktor nežádoucího stavu“* (tamtéž, s. 585).

Reed el al. (2009) se zaobírali skupinou odsouzených mužů z věznice s nízkým stupněm ostrahy a s vysokým stupněm ostrahy. Zkoumali, jaké copingové strategie odsouzení využívají, a také vztah mezi délkou trestu a používanými strategiemi. Výzkum potvrdil, že nejpoužívanější strategie se zaměřují na emoce, nikoli na zdroj problému. Jedná se o strategii hledání sociální opory, distancování a sebekontroly. Co se týká vlivu délky uvěznění, tak vězni s kratší dobou trestu používají strategie zaměřené na vyřešení problému (nejvíce plánované řešení problému) více než vězni s delší dobou, kteří spíše volí strategie zaměřené na emoce. Výsledky je možné doplnit dalším výzkumem, který se zaměřil na odsouzené ženy. Partyka (2001) zjistil, že odsouzené ženy využívají strategie plánování a pozitivní reinterpretace, ale také negativní strategie jako je behaviorální (mentální) odpojení. Oproti mužské vězeňské populaci však ženy také využívají strategii, která je zaměřená na spiritualitu, a ta jim pomáhá po celou dobu uvěznění. Ženy jako nejčastější stresor uvádějí odloučení od blízkých osob. S časem stráveným za mřížemi však pociťují nárůst problémů, které souvisí s negativními aspekty vězeňského prostředí a s ostatními odsouzenými ženami. Autor také dokládá, že vězeňkyně, které mají více zkušeností z vězení (v životě zde strávily více času), využívají výrazně více strategie odpojení.

Kučerová (2024) ve svém výzkumu srovnávala copingové strategie (pomocí SVF 78) u 48 odsouzených žen s ohledem na pracovní zařazení. Autorka shrnuje, že nezaměstnané ženy dosahují signifikantně vyššího skóre ve škále negativních copingových strategií než zaměstnané ženy. Dále popisuje, že míra pracovní spokojenosti negativně koreluje s negativními strategiemi zvládání zátěže. Kazemi et al. (2015) se zaměřili na rozdíl v copingových strategiích mezi odsouzenými, kteří užívali drogy a kteří drogy neužívali.

Jejich výzkumu se zúčastnilo 240 odsouzených mužů. Autoři zjistili výrazný rozdíl mezi vězni. Odsouzení závislí na drogách mají horší problém s využitím strategie seberegulace, také zhoršenou výkonnost při celkovém řešení problémů a využívají více vyhýbavého stylu zvládání zátěže.

Další zajímavý výzkum se zaměřuje na vztah mezi stresem, depresí a copingovými styly mezi odsouzenými muži v Ugandě. Výsledky potvrzují, že existuje významný vztah mezi stresem a depresí, a tedy, že vysoká míra symptomů stresu u vězňů odpovídá vysoké míře depresivních symptomů. Dle autorů se stres u odsouzených nejvíce projevuje bolestmi hlavy, nespavostí, svalovým napětím, nervozitou, a také podrážděností. Pokud tedy není stres dobře zvládnutý (pomocí adekvátních copingových strategií) odsouzený začne kromě toho trpět depresivními příznaky charakterizovanými pocity beznaděje a bezmoci, letargií, ztrátou zájmu o běžné činnosti, myšlenkami na sebevraždu nebo úbytkem hmotnosti. Výsledky také prokázaly, že existuje významná pozitivní korelace jak mezi stresem a mechanizmem zvládání zátěže, tak i mezi depresí a danými mechanizmy. Výše uvedená zjištění naznačují, že když se zvyšuje jedna proměnná (např. stres) dochází k nárustu u dalších proměnných. To znamená, že v důsledku zvyšování stresu, se zvýší deprese, zároveň však zvolené mechanizmy zvládání nepomáhají, a proto musí odsouzený vymyslet alternativní mechanizmy zvládání. Ty však také nejsou účinné, a v důsledku toho vězni, kteří trpí dlouhodobým stresem a depresí mohou mít dlouhodobé psychické problémy. Nejčastěji používané copingové strategie byly popsány pomocí dotazníku COPE a patří mezi ně víra (spiritualita), popírání, potlačování, agrese a socializace (Kaganzi & Kakande, 2022).

S **obsahem denního snění souvisí také otázka sexuality**. V roce 2012 se Jůzl a Slováková zaměřili na sexualitu žen ve VTOS ve věznici Světlá nad Sázavou. Celkem 339 respondentek v dotazníkovém šetření odpovídalo na otázky týkající se jejich sexuálního života před vstupem do výkonu trestu a během něho. Autoři vycházejí z předpokladu, že na vězněné ženy je třeba nahlížet jako na osoby, kterým je odepřena přirozená možnost sexu, a proto musí modifikovat své potřeby, touhy a představy. Před nástupem do VTOS respondentky uváděly pravidelný pohlavní styk (někdy denně) a čtvrtina z nich měla sexuální zkušenost se ženou. Ve VTOS jim k uspokojení jejich potřeb pomáhají lesbické vztahy nebo masturbace v kombinaci s erotickými fantaziemi. V nich se nejčastěji jedná o partnera odsouzené. Některé ženy však projevily velkou fantazii a představovaly si různé sexuální situace s imaginárními osobami. Ráčková (2023) dané informace potvrzuje. Píše, že sexuální obsahy snů se vyskytují u více než poloviny odsouzených žen. Představy se zaměřují buď na partnera, manžela, známé, ale také na fiktivní může z televize nebo z knih.

Některé ženy využívají sexuální představy k posílení jejich heterosexuality, protože jsou celé dny obklopeny ženami a lesbickými vztahy. Beit-Hallahmi (1971) předpokládal, že násilní vězni s velkým počtem kázeňských přestupků vykazují větší množství agresivních obsahů v denních snech než nenásilní odsouzení. Předpokládal také korelaci mezi agresivními a sexuálními fantaziemi u všech 65 respondentů. Výsledky potvrdily tuhle korelaci mezi agresivními a sexuálními fantaziemi, ale předpoklad, že agresivní obsah má vliv na kázeňský postih odsouzených se nepotvrdil.

Vztah mezi agresivitou a denním sněním podporují i výsledky Záhorské (2016). U adolescentů byl agresivní obsah jedním z nejčastějších prvků denního snění. Agrese ve snech byla ve většině případů zaměřena proti okolí a teprve poté proti vlastní osobě. Hosie et al. (2022) zkoumali u 29 odsouzených mužů vztah mezi nácvikem agresivních situací ve fantaziích, prožíváním a následným agresivním chováním. Ve studii bylo nacvičování nebo představování si agresivního chování spojeno s prožíváním (opakovanými myšlenkami zaměřenými na hněv, odplatu nebo plánování agresivní reakce). Silné prožívání myšlenek s agresivním obsahem může u odsouzených zvyšovat agresivní chování. Výsledky studie odhalily vztahy mezi proměnnými a naznačují, že frekvence, s jakou daný jedinec přemýšlí o agresivních scénářích, ovlivňuje jeho agresivní chování. Právě frekvence myšlenek by měla být hlavním faktorem, který naznačuje pravděpodobnost agresivního chování, a podle autorů by měla být použita k posouzení rizika násilí u odsouzených mužů. Ráčková (2023) na základě výzkumného šetření také popsala agresivní a autoagresivní obsahy denních snů odsouzených žen. Agresivní představy často ženám pomáhají vyrovnat se s hněvem a vztekem, který cítí k jiným odsouzeným nebo k zaměstnancům věznice. V představách mohou danou osobu napadnout, zbít, nebo jí říct něco, co by ve skutečnosti vedlo k negativním důsledkům. I tímto způsobem mohou zpracovat situaci, která je pro ně ve skutečném životě jinak neřešitelná.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE, HYPOTÉZY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

5.1 Výzkumný problém

I proto, že daná problematika není na českém území dostatečně, dokonce téměř vůbec zpracovaná, rozhodla jsem se navázat na výsledky z mé diplomové práce. Ve výzkumném šetření rigorózní práce se zaměřuji na dva hlavní cíle. Prvním cílem je objasnění vztahu mezi denním sněním, depresivními a úzkostnými příznaky u odsouzených žen ve VTOS. Druhý cíl je zaměřen na vztah mezi denním sněním a copingovými strategiemi. Objasnění daných vztahů může dopomoci ke zlepšení přímé práce s odsouzenými ženami, ale také k lepšímu pochopení využívání denního snění v zátěžových situacích.

V teoretické části jsou popsané různé domácí, ale i zahraniční výzkumy, které s danou problematikou do určité míry souvisí. Denní snění u odsouzených žen ve VTOS však není dostatečně prozkoumané, a proto jsem se již v diplomové práci dané problematice věnovala. Zjistila a definovala jsem nejčastější obsahy denních snů, čas, který této činnosti odsouzené ženy věnují, a také přínosy a subjektivní názory na snění. Zjištěné informace byly především popisné. V aktuálním výzkumném šetření se snažím rozšířit získané poznatky, navázat na ně a odpovědět na další otázky. V rigorózní práci navazuji konkrétně na definované obsahy denních snů, přínosy a frekvenci snění. Tyto poznatky jsem využila především k tvorbě dotazníku.

Jak souvisí čas, který odsouzené ženy věnují dennímu snění s jejich náladou? Mohou mít různé obsahy snů jiný dopad na míru depresivity nebo úzkosti? Může časté denní snění souviset s tím, jak odsouzené zvládají zátěžové situace? Pokud dokážeme odpovědět na tyto a další otázky, můžeme lépe zaměřit intervenci směrem k lepšímu prožívání a vyrovnávání se se zátěží ve VTOS.

5.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je prozkoumat vztah mezi denním sněním, úzkostí, depresivitou a copingovými strategiemi, které odsouzené využívají. Dále porovnat míru úzkosti, depresivity a využívání jednotlivých strategií zvládání stresu v závislosti na čase, který odsouzené věnují dennímu snění. Na závěr zjistit, zda určité faktory (věk, recidiva, vzdělání) souvisejí s frekvencí denního snění.

5.3 Hypotézy a výzkumné otázky

H1: Čas strávený denním sněním souvisí s mírou úzkosti.

H2: Čas strávený denním sněním souvisí s mírou depresivity.

H3: Čas strávený denním sněním souvisí s využíváním pozitivních copingových strategií.

H4: Čas strávený denním sněním souvisí s využíváním negativních copingových strategií.

H5: Různě vzdělané odsouzené se mezi sebou odlišují v míře depresivity.

H6: Různě vzdělané odsouzené se mezi sebou odlišují v míře úzkosti.

H7: Různě vzdělané odsouzené se odlišují ve frekvenci denního snění.

H8: Věk odsouzených souvisí s frekvencí denního snění.

H9: Prvotrestané a vícetrestané odsouzené se odlišují ve frekvenci denního snění.

H10: Denní sny s agresivními obsahy souvisejí s počtem kázeňských trestů u odsouzených.

H11: Denní sny s agresivními obsahy souvisejí s kázeňskými odměnami u odsouzených.

VO1: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené v míře úzkosti?

VO2: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené v míře depresivity?

VO3: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené ve využívání pozitivních copingových strategií?

VO4: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené ve využívání negativních copingových strategií?

6 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Vzhledem k cílům práce jsem se rozhodla zvolit kvantitativní typ výzkumu, umožňující ověřit souvislosti mezi zkoumanými proměnnými pomocí statistických metod. Sběr dat byl realizován pomocí dotazníkového šetření, kterým bylo získáno velké množství informací v krátkém časovém úseku. V rámci kvantitativního designu pracuji s korelační studií, která pomáhá porovnat a určit vzájemnou souvislost mezi danými proměnnými (Vymětal, 2004).

Pro účely rigorózní práce bylo použito několik metod sběru dat, které jsou blíže specifikovány v následujících podkapitolách. Pro měření úzkostných symptomů byl využit Beckův inventář úzkosti (BAI), pro měření depresivních příznaků Beckova škála deprese (BDI-II), pro získání informací o zvládání stresu inventář SVF 78, a dotazník vlastní konstrukce zaměřen na informace k dennímu snění.

6.1 Testová baterie

Data jsem získala od participantek v rámci dotazníkového šetření pomocí testové baterie skládající se ze 4 dotazníků. Dotazník vlastní konstrukce Denní snění ve VTOS zjišťuje základní údaje o odsouzené a informace o denních snech – jejich obsahy, frekvence, přínosy. Beckův inventář úzkosti BAI je určen k měření somatických a psychických projevů úzkosti za poslední období 7 dnů. Dále byla využita Beckova škála deprese (BDI-II) a inventář SVF 78, který je zaměřen na zvládání stresu v zátěžových situacích. Testová baterie byla podrobena kontrolnímu pilotnímu testování s 10 odsouzenými z důvodu vhodnosti pořadí jednotlivých dotazníků, a především kvůli srozumitelnosti dotazníku vlastní konstrukce. U tohoto dotazníku bylo zjišťováno, zda jsou tvrzení zaměřená na obsahy denních snů jednoznačná a pochopitelná. V následujících podkapitolách jsou definovány jednotlivé použité testové metody.

6.1.1 Beckův inventář úzkosti (BAI)

Autoři Beck et al. (1988) při tvorbě Beckova inventáře úzkosti (BAI) vycházeli z existujících škál zaměřených na úzkost. Snažili se také o rozlišení mezi depresí a úzkostí. BAI (Beck et al., 1993) je sebeposuzující dotazník, ve kterém participant odpovídá na 21 položek zaměřených na psychické a somatické příznaky úzkosti. Na čtyřbodové škále jedinec vybírá, jak moc ho daný příznak (například pocit horka, třes, pocit na omdlení) obtěžoval v posledních 7 dnech (0 = „vůbec“, 1 = „mírně“, 2 = „středně“ a 3 = „vážně“). Čím vyšší celkové skóre (maximálně 63 bodů), tím vyšší míra úzkosti. V České republice překlad a validaci provedli autoři Kamarádová et al. (2016). Psychometrické vlastnosti zkoumali na vzorku 789 psychiatrických pacientů a 284 zdravých jedinců. Nástroj vykazoval vysokou reliabilitu ve smyslu vnitřní konzistence (Cronbachova alfa = 0,92) i stability v čase (test-retest mezi 2. a 3. týdnem r = 0,904). Hraniční skóre autoři určili hodnotou 17. Julian (2011) popisuje podrobnější rozdělení cut-off skóre dle míry úzkosti, a to 0-9 normální či žádná úzkost, 10-18 mírná až středně závažná úzkost, 19-29 středně závažná až závažná úzkost a 30-63 závažná úzkost.

6.1.2 Beckova škála deprese (BDI-II)

Pro účely rigorózní práce byla využita také Beckova (sebeposuzovací) škála deprese. Její autoři Beck, A.T., Steer, R.A., Brown se snažili o vytvoření psychodiagnostického nástroje, který pomůže zjistit přítomnost, a také závažnost deprese. Pro české prostředí vznikla jeho adaptace od autorů Preisse a Vacíře. Aaron T. Beck vytvořil první verzi již v roce 1961. Od tohoto roku prošla revizemi, především z důvodu změny diagnostických kritérií deprese, a její nejnovější forma BDI-II se používá už od roku 1996 (Gottfried, 2015). Beck et al. (1961, 1996) vytvořili sebeposuzující inventář, jehož položky byly sestrojeny na základě teoretických informací a přímého pozorování a práce s depresivními pacienty. Škála je určena pro populaci ve věku od 13 do 80 let. Inventář obsahuje 21 položek, participant ho vyplňuje samostatně stylem tužka-papír a celková administrace trvá kolem 5 až 10 minut. V položkách jsou obsaženy různé projevy deprese přes kognitivní, afektivní a motivační složku až po fyziologické symptomy. Participant vybírá odpověď na položku na základě čtyřbodové škály, která vystihuje určité postoje od nejslabších 0 až po nejsilnější (nejhorší) 3. Odpověď má reprezentovat jeho přesvědčení za poslední dva týdny. Čím vyšší hodnota (a celkové skóre) tím závažnější je aktuální deprese u dané osoby (Beck et al. 1996;

Gottfried, 2019). Preiss a Vacíř (1999) v českém manuálu uvádějí následující cut-off skóre: 0-13 minimální deprese, 14-19 mírná deprese, 20-28 střední deprese a 29-63 těžká deprese. Ptáček et al. (2016) zjišťovali psychometrické vlastnosti české verze nástroje. Potvrdili vysokou, a tedy výbornou vnitřní konzistenci (Cronbachova alfa = 0,93).

6.1.3 Strategie zvládání stresu – SVF 78

Autoři W. Janke a G. Erdmannová publikovali dotazník SVF 78, který vytvořili z původního dotazníku SVF 120 v roce 2002. Autor Švancara dotazník i s manuálem a archy přeložil do českého jazyka v roce 2003.

Vícedimenzionální dotazník zachycuje, jaké tendence využívá jedinec v zátěžové situaci, a tedy jak reaguje na stres. Autoři předpokládají, že si jedinec během života osvojuje různé strategie zvládání stresu, které jsou neměnné. Můžeme je pozorovat a jedinec je také dokáže popsat. Inventář obsahuje celkem 13 subtestů (78 položek) a je standardizován pro dospělou populaci (normy jsou standardizovány od 20 do 64 let). Vzorek pro standardizaci tvořilo 122 žen a 124 mužů. Administrace trvá od 10 do 15 minut. Reliabilita testu je poměrně vysoká, u subtestů se pohybuje od 0,80 do 0,90. Škály popisují 13 strategií, konkrétně podhodnocení, odmítání viny, odklon, náhradní uspokojení, kontrolu situace, kontrolu reakcí, pozitivní sebeinstrukce, potřebu sociální opory, vyhýbání se, únikové tendence, perseveraci, rezignaci a sebeobviňování. Strategie jsou rozděleny do tří kategorií – pozitivní (podhodnocení až pozitivní sebeinstrukce), nevyhraněné strategie (potřeba sociální opory a vyhýbání se) a negativní (únikové tendence až sebeobviňování). Jednotlivé položky popisují různé reakce na situaci „kdy je jedinec vyveden z míry“. Respondent vybírá pravděpodobnost využití dané strategie na škále od 0 (vůbec ne) po 4 (velmi pravděpodobně). Pozitivní strategie se vyznačují tím, že se osoba snaží přehodnotit, snížit, popřípadě odklonit stresovou situaci. Ne vždy se však jedná o adaptivní strategie. Osoba může stresor nebo své reakce podhodnocovat, vnímat příznivěji, než ve skutečnosti jsou, anebo se může vzdát vlastní odpovědnosti v nepříznivé situaci. Také se však může snažit o odklon od stresující události a hledání náhradního uspokojení, popřípadě o získání kontroly a hledání konstruktivního řešení. Negativní strategie naopak nepomáhají, nezmírní stres ani nevyřeší danou situaci. Stres se jejich využitím naopak umocní, protože jedinec často rezignuje, uzavře se a prožívá sebelítost. Také může dlouhodobě stresovou situaci vyvolávat v myšlenkách a opětovně ji prožívat v představách, čímž se zátěžová situace jenom prodlužuje. Tyto tendence jsou maladaptivní. Neutrální strategie je potřebné vnímat v celém

kontextu a interpretovat na základě celého profilu jedince. Potřeba sociální opory může být totiž na jedné straně pasivní a rezignační strategie, na druhé straně může jedinci aktivně pomoci vyřešit problém prostřednictvím získání rady nebo opory od okolí (Janke & Erdmannová, 2003).

6.1.4 Dotazník vlastní konstrukce – Denní snění ve VTOS

Dotazník vlastní konstrukce vytvořený pro účely tohoto výzkumného šetření byl zaměřen na denní snění. Vytvořila jsem ho na základě informací a dat získaných z výsledků diplomové práce, která se věnovala Dennímu snění odsouzených žen (Ráčková, 2023). Dotazník byl sestaven tak, aby poskytl potřebné informace k následnému statistickému testování.

Dotazník se skládá ze dvou částí. První část zjišťuje sociodemografické a specifické údaje (věk, počet dětí, trestná činnost, počet kázeňských odměn a trestů, užívání návykových látek). Druhá část se zaměřuje na denní snění, jeho délku, četnost, obsahy a situace, ve kterých probíhá.

Dotazník obsahuje jednu přímou otázku týkající se délky denního snění v průběhu dne a mapuje frekvenci denního snění v 6 různých situacích (např. „Sním, když se nudím“ – téměř nikdy; občas; často; velmi často).

Dále obsahuje 33 tvrzení definující vybraných 17 nejčastěji udávaných obsahů denních snů (např. „V denních snech si představuji, jak cestuji do zahraničí“; „Během dne myslím na to, jaké to bude na svobodě.“). Konkrétní kategorie obsahů jsou: Rodina a partner, Budoucnost na svobodě, Děti, Sexuální obsahy, Cestování do zahraničních krajin, „Růžová budoucnost“, Alternativní život bez zlého, Práce, Pěkné vzpomínky, Drogy, Jídlo, Život ve VTOS, Vyčítavé představy, Trávení volného času, Agrese vůči zaměstnancům a odsouzeným (agresivní obsahy), Fiktivní děti a Speciální schopnosti.

U každého tvrzení se nachází možnost Ano/Ne a dotaz na množství času věnovaného daným představám (žádný čas; občas; často; velmi často). V poslední řadě měly participantky vybrat emoce, které jednotlivé představy přinášejí (radost, smutek, hněv, strach...).

7 METODA ZÍSKÁNÍ DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Potřebná data byla získána pomocí dotazníkového šetření. Respondentky vyplňovaly testovou baterii sestavenou ze čtyř dotazníků, které jsou blíže specifikovány v předešlé kapitole. Reichel (2009), Zich (2007) a Kubátová (2006) definují dotazník jako operativní prostředek, pomocí kterého můžeme sbírat větší množství dat. Jedná se o nejrozšířenější techniku k získání informací o zkoumaném jevu. Dotazník je standardizován, má proto pevně stanovenou strukturu pochopitelných a srozumitelných otázek.

Jak uvádí Zich (2004), tazatel může průběh sběrů dat ovlivňovat svým přímým kontaktem. Osobní vysvětlení, administrace a přímý kontakt jsou dobrými psychologickými nástroji k dobré návratnosti a upřímnému vyplnění dotazníku. Díky přímému kontaktu se může vyplňující také doptat na nejasnost. Kubátová (2006) zmiňuje důležitost celkového působení tazatele, jeho upravený zevnějšek, vyjadřování a přístup k respondentům.

Dotazník je poměrně levným prostředkem, protože dokážeme v krátkém časovém úseku získat velké množství dat od konkrétních osob, které byly do výzkumného vzorku vybrány (Zich, 2004). Ferjenčík (2010) udává nevýhody dotazníku, které jsou především v nepochopení otázek nebo tvrzení, nepochopení správného vyplňování nebo ve stylizaci odpovědí, které se respondentům jeví jako nejlépe sociálně žádoucí.

K tomuto druhu metody jsem přistoupila ze dvou důvodů. Bylo potřebné zvolit metodu, která umožní získat velké množství dat v poměrně krátkém časovém intervalu, z důvodu možnosti navštívit věznici pouze jednou. Data jsem sbírala v průběhu jednoho dne v dubnu 2024 přímo v prostorách věznice. Délka administrace dotazníků trvala přibližně 60 minut. Dotazníky byly administrovány celkem šesti různým skupinám odsouzených, které byly náhodně oslovené napříč věznicí.

Na začátku administrace jsem se každé skupině odsouzených představila a vysvětlila jim záměr výzkumného šetření. Poté jsem vysvětlila, jak se jednotlivé dotazníky vyplňují a v průběhu administrace jsem, popřípadě dovysvětlila zadání. Všechny respondentky vyplňovaly dotazníky ve stanoveném pořadí SVF 78, dotazník Denní snění ve VTOS, BAI a jako poslední BDI-II.

7.1 Etické hledisko a ochrana soukromí

Při výzkumu a jeho zpracování byla dodržována etická pravidla stanovená Etickým metakodexem a Etickým kodexem psychologické profese Českomoravské psychologické společnosti (2017). Daná pravidla lze nalézt také v publikaci Etika pro evropské psychology z roku 2010. Snažila jsem se maximálně respektovat princip respektu, který stanovuje právo člověka na soukromí a důvěrnost podávaných informací a jeho rozhodnutí o tom, které informace chce sdílet (Českomoravská psychologická společnost, 2017; Lindsay, 2010).

Na začátku administrace byl participantkám srozumitelně představen záměr rigorózní práce a vysvětlena teoretická problematika denního snění. Všechny odsouzené ženy následně ústně souhlasily s účastí ve výzkumu a s možností dalšího zpracování sesbíraných dat. Participantky věděly, že mohou kdykoliv vyplňování dotazníků ukončit a jejich data nebudou využita. Tuto možnost využilo celkem 5 odsouzených. Také věděly, že pokud nechtějí, nemusí odpovídat na všechny stanovené otázky. Participantky byly ubezpečené, že ve výzkumu bude dodržena jejich anonymita, a proto není potřeba nikde psát údaje jako je jméno a příjmení. Každé respondentce byl přiřazen jeden kód od R1 po R50. Za vyplnění dotazníku jim nebyla poskytnuta žádná odměna.

7.2 Zpracování a analýza dat

Ke zpracování dat byly využity dvě metody. Prvně jsem vyhodnotila dotazníky BAI, BDI-II a SVF 78 ve smyslu sečtení skóre a převodu získaných výsledků dle manuálů. K další analýze byl využit program Microsoft Excel, v němž byly zpracovány a roztříděny odpovědi z dotazníku o denních snech, a také zde byly analyzovány sociodemografické údaje odsouzených. Ke statistickému zpracování dat byl využit jak program Microsoft Excel (deskriptivní statistika), tak software R (prostředí R studio), ve kterém proběhlo ověření platnosti hypotéz a výzkumných otázek.

7.3 Výzkumný soubor

Populace ve VTOS v České republice byla ke dni 31. 05. 2024 celkem 19806 osob. Z celkového počtu se ve výkonu trestu nacházelo 1604 žen. Konkrétně ve věznici ve Světlé nad Sázavou vykonávalo svůj trest 807 odsouzených žen (VSČR, 2024).

Výzkumný soubor byl určen záměrným výběrem. Pro účely výzkumu byly náhodně osloveny odsouzené ženy z nízkého, středního a vysokého stupně zabezpečení bez předchozího plánování. V každém navštíveném oddílu jsem oslovila takový počet žen, který byl v aktuální době k dispozici (to znamená, že odsouzené ženy nebyly v práci nebo ve škole). Pro výběr nebyla stanovena žádná kritéria, nezáleženo na věku ani vzdělání participantek, na jejich aktuální trestné činnosti ani na délce trestu.

Celkem bylo osloveno 64 odsouzených žen, z nichž se 14 po vyslechnutí výzkumného záměru nechtělo výzkumu zúčastnit, popřípadě po vyplnění prvních otázek odmítly v dalším vyplňování pokračovat. Výzkumného šetření se tedy účastnilo 50 odsouzených žen. Oslovení probíhalo osobně v prostorách, kde ženy vykonávají trest a kde žijí. Zúčastněným ženám byl vysvětlen účel průzkumu a byla jim vysvětlena problematika denního snění.

Věk respondentek se pohyboval od 18 let do 66 let. Nejvíce žen bylo ve věkové skupině 26 až 64 let. Průměrný věk byl 34 let a medián věku 36 let.

Vzdělání participantek je následovné: z 50 respondentek mělo 28 ukončeno základní vzdělání, 10 střední odborné učiliště a zbylých 12 střední školu s maturitou.

Rodinná situace účastnic se lišila, 35 odsouzených žen bylo matkami jednoho nebo více dětí; 4 z nich si odpykávaly trest za vraždu vlastního dítěte a 15 žen bylo bezdětných.

Z 50 žen jich 33 uvedlo, že před VTOS pravidelně užívaly návykové látky. Ve většině případů byl primární drogou pervitin, poté alkohol, THC a heroin. Některé odsouzené uváděly pravidelné užívání kombinace několika návykových látek.

Respondentek, které trest vykonávaly poprvé, bylo celkem 32. Zbylých 18 žen lze zařadit mezi recidivistky, které ve VTOS aktuálně pobývaly v některých případech i popáté. Deset z nich bylo aktuálně zařazeno v nízkém stupni zabezpečení, 12 ve středním a 28 ve vysokém stupni zabezpečení. Celkem 33 žen uvedlo, že měly nějaký druh kázeňské odměny a 12 odsouzených mělo v době výzkumu jeden a více kázeňských trestů.

Tabulka 6: Nadřazené kategorie trestných činů odsouzených žen

Trestné činy	Počet žen
TČ majetkové	26
TČ proti životu a zdraví	8
TČ obecně nebezpečné	7
TČ proti rodině a dětem	5
TČ proti svobodě	3
TČ proti pořádku ve věcech veřejných	1

Trestná činnost účastnic šetření byla různorodá. Nejpočetnější kategorií byla majetková trestná činnost (krádeže, podvod). Konkrétně krádeže se vyskytly u 20 žen. Dalších 8 odsouzených si odpykávalo trest za trestné činy proti životu a zdraví (vražda, těžké ublížení na zdraví), 7 žen bylo odsouzeno za nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, 5 za trestné činy proti rodině a dětem (zanedbání povinné výživy, týrání svěřené osoby). 3 za trestný čin proti svobodě (loupež) a jedna za neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku.

7.4 Deskriptivní statistika výsledků testové baterie

Dílčí výsledky jednotlivých dotazníků BAI a BDI-II z testové baterie naznačují, že odsouzené mají sklon k vyšší míře úzkosti a depresivity ve srovnání s normální populací.

Beckův inventář úzkosti (BAI)

Tabulka 7: Míra úzkosti dle BAI

Míra úzkosti	Počet žen
Normální či žádná	12 (24 %)
Mírná až středně závažná	16 (32 %)
Středně závažná až závažná	13 (26 %)
Závažná	9 (18 %)

Autoři Kamarádová et al. (2016) určili hraniční skóre Beckova inventáře úzkosti hodnotou 17 bodů. Více než 17 bodů mělo 25 participantek, což je přesná polovina

výzkumného souboru. Podrobnější rozdělení hraničních skóre a míry úzkosti udává Julian (2011) a to 0–9 normální či žádná úzkost, 10–18 mírná až středně závažná úzkost, 19–29 středně závažná až závažná úzkost a 30–63 závažná úzkost.

Průměr získaných bodů všech participantek byl 18,96 a medián 16,5. Nejvyšší skóre v inventáři bylo 41 bodů, nejnižší 3 body.

Tabulka 8: Průměr skóre BAI pro jednotlivé kategorie obsahů v závislosti na čase

Obsahy snů	**Žádný čas**	**Občas**	**Často**	**Velmi často**
Budoucnost na svobodě	0,0	12,0	18,0	19,9
Alternativní život bez zlého	0,0	16,0	20,6	19,3
Pěkné vzpomínky	0,0	18,3	18,8	19,6
Rodina	11,0	13,8	16,3	22,9
Vyčítavé představy	10,0	17,3	18,6	22,4
Práce	16,5	16,7	17,8	21,3
Cestování	27,3	17,0	18,9	21,0
Jídlo	16,4	20,0	18,2	20,0
Sexuální obsahy	18,7	23,1	6,0	0,0
„Růžová budoucnost“	12,5	19,0	21,0	26,0
Partner	19,4	20,4	17,4	15,3
Život ve VTOS	20,5	18,5	17,3	19,3
Děti	18,3	8,0	10,0	24,1
Fiktivní děti	17,6	16,8	30,0	22,0
Trávení volného času	21,0	16,5	0,0	12,0
Agresivní obsahy	18,5	19,3	21,3	22,0
Drogy	19,0	17,1	27,0	25,0
Speciální schopnosti	17,7	22,4	18,0	23,0

V tabulce č. 8 je znázorněné, jak se odráží průměrná míra úzkosti u jednotlivých obsahů snů v závislosti na čase snění. Středně závažnou až závažnou úzkost výrazně vzbuzuje časté snění o drogách, dětech, fiktivních dětech, růžové budoucnosti.

K ověření normality výsledků byl využit Shapiro-Wilkův test. Výsledek je znázorněn histogramem četností, a jak je i z grafu 1 patrné, skóre, které participantky získaly v BAI, není normálně rozdělené. Testová statistika W je 0,933, p-hodnota 0,007.

Graf 1: Histogram četností BAI

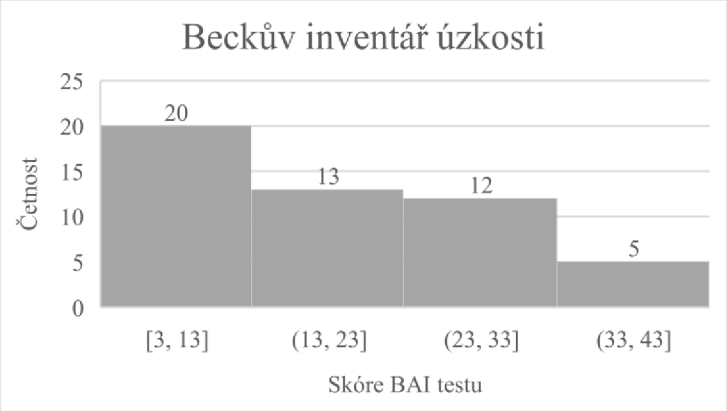

Beckova škála deprese (BDI-II**)**

Tabulka 9: Míra deprese dle BDI-II

Míra deprese	Počet žen
Minimální	18 (36 %)
Mírná	15 (30 %)
Střední	11 (22 %)
Těžká	6 (12 %)

Jak uvádějí Beck et. al (1996), čím vyšší celkové skóre, tím je aktuální deprese závažnější. Minimální počet bodů v BDI je 0, maximální 63. Preiss a Vacíř (1999) v českém manuálu uvádějí cut-off skóre 0-13 minimální deprese, 14-19 mírná deprese, 20-28 střední deprese a 29-63 těžká deprese.

V aktuálním výzkumném šetření bylo nejnižší skóre 4 body a nejvyšší 40. Průměr všech participantek byl 17,44 a medián 16,0.

K ověření normality výsledků byl také využit Shapiro-Wilkův test. Výsledek je znázorněn histogramem četností, který dokládá, že data získaná v BDI-II jsou normálně rozdělená. Testová statistika W je 0,963, p-hodnota = 0,121.

Graf 2: Histogram četností BDI-II

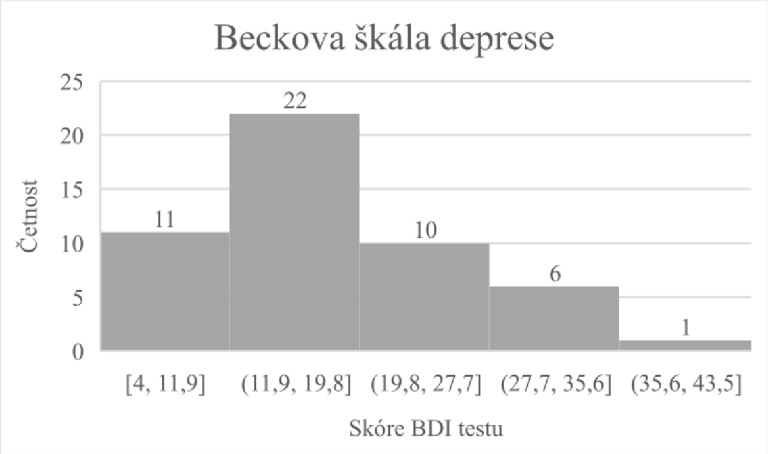

Tabulka 10: Průměr skóre BDI-II pro jednotlivé kategorie obsahů v závislosti na čase

Obsahy snů	Žádný čas	Občas	Často	Velmi často
Budoucnost na svobodě	0,0	15,6	17,5	17,7
Alternativní život bez zlého	0,0	17,0	16,9	18,2
Pěkné vzpomínky	0,0	21,7	17,0	14,9
Rodina	4,0	12,4	19,6	17,2
Vyčítavé představy	9,3	14,3	18,2	20,7
Práce	15,3	19,6	17,6	17,0
Cestování	23,8	16,9	15,9	16,3
Jídlo	13,7	19,2	17,4	17,1
Sexuální obsahy	18,6	13,4	12,0	0,0
„Růžová budoucnost“	12,0	17,7	23,0	19,3
Partner	17,2	19,8	15,2	14,4
Život ve VTOS	15,3	18,3	18,0	17,8
Děti	17,0	10,5	17,3	18,5
Fiktivní děti	16,2	16,9	22,0	25,0
Trávení volného času	17,1	18,0	0,0	17,0
Agresivní obsahy	18,3	15,9	17,0	19,0
Drogy	17,0	16,5	27,0	23,3
Speciální schopnosti	16,7	18,3	20,5	26,0

Dotazník Denní snění ve VTOS

Pro lepší přehlednost jsou výsledky dotazníku představeny v tabulkách č.11 až č.16.

Tabulka 11: Obsahy denních snů a jejich četnost

Obsahy snů	Počet žen
Budoucnost na svobodě	50
Alternativní život bez zlého	50
Pěkné vzpomínky	50
Rodina	49
Vyčítavé představy	47
Práce	46
Cestování	44
Jídlo	40
Sexuální obsahy	39
„Růžová budoucnost“	39
Partner	37
Život ve VTOS	37
Děti	33
Fiktivní děti	29
Trávení volného času	22
Agresivní obshy	22
Drogy	18
Speciální schopnosti	15

Z dotazníkového šetření vyplývá, že všechny participantky v průběhu dne sní o budoucnosti, alternativním životě a vzpomínají na pěkné prožitky. Kategorie zaměřené na rodinu, výčitky, práci, cestování, jídlo, sex, růžovou budoucnost, partnera, průběh VTOS, děti i fiktivní děti se vyskytují ve snech u více než poloviny participantek. Každé obsahy však individuálně přinášejí různé emoce, u odsouzených je také rozdíl v čase, který jim věnují.

Tabulka 12: Frekvence denního snění

Frekvence denního snění v průběhu dne	Počet žen
0 až 1 hodina	8 (16 %)
1 až 3 hodiny	20 (40 %)
3 až 5 hodin	11 (22 %)
5 až 7 hodin	4 (8 %)
7 hodin a více	7 (14 %)

Výzkum Ráčkové (2023) v rámci diplomové práce poukazuje na to, že odsouzené ženy tráví denním sněním většinu času ve VTOS. Ze 71 žen udávalo 23 žen, že sní víc než 8 hodin každý den, 20 z nich 3 až 5 hodin, 6 udávalo 6 až 8 hodin. Zbylé odsouzené snily maximálně 2 hodiny za den. Celkem tedy 69 % žen trávilo denním sněním více než 3 hodiny denně.

Tabulka 13: Frekvence snění v daných situacích

Situace	Žádný čas	Občas	Často	Velmi často
V práci (ve škole)	16	15	11	8
Nuda	3	21	10	16
Pocit hněvu	17	19	9	5
Pocit smutku	3	23	9	15
O samotě	0	11	18	21

Vyjmenované situace byly vybrány a odvozeny z výzkumu Ráčkové (2023). V něm bylo kvalitativní analýzou stanoveno celkem 8 nejčastějších situací, ve kterých odsouzené snily v průběhu dne (pocit nudy, pocit smutku a hněvu, před spaním, o samotě, na oddílu v průběhu dne, v práci nebo ve škole, po kontaktu s blízkými, při vzpomínkách). Pro dotazník z nich bylo vybráno a sjednoceno 5 hlavních situací.

78 % odsouzených uvádí, že často nebo velmi často preferují ke snění samotu. Více než polovina žen ke snění utíká často a velmi často při pocitu nudy. U 48 % participantek byl spouštěčem pro útěk do snu také pocit smutku. Naopak 72 % žen nesní vůbec nebo jenom občas, pokud pociťují hněv, a 62 % žen dennímu snění nepropadá, jsou-li v práci nebo ve škole.

Tabulka 14: Frekvence denního snění u vybraných obsahů snů

Obsahy denních snů	**Žádný čas**	**Občas**	**Často**	**Velmi často**
Budoucnost na svobodě	0	5	15	30
Alternativní život bez zlého	0	12	18	20
Pěkné vzpomínky	0	12	21	17
Rodina	1	5	21	23
Vyčítavé představy	3	12	18	17
Život ve VTOS	13	15	6	6
Děti	17	2	9	22
Trávení volného času	28	21	0	1
Agresivní obsahy	28	15	3	4
Drogy	32	14	1	3
Fiktivní děti	33	9	5	3
Speciální schopnosti	35	12	2	1

Tabulka č. 14 znázorňuje, v jaké frekvenci kolik odsouzených se věnuje vybraným kategoriím denních snů. V tabulce jsou představené obsahy, kterými odsouzené tráví nejvíce a nejméně bdělého času za den. Ty nejfrekventovanější jsou obsahy zaměřené na budoucnost, výčitky a rodinu, nejméně se objevují sny, ve kterých by odsouzené disponovaly speciálními schopnostmi (čtení myšlenek, létání…), přemýšlely o kvalitnějším trávení volného času (řízení auta, horká vana, sport…), a ve kterých by si představovaly děti, které by mohly mít v budoucnosti.

Tabulka 15: Denní snění a vybrané emoce

Obsahy denních snů	Radost	Smutek	Hněv	Strach
Budoucnost na svobodě	39	3	3	19
Alternativní život bez zlého	14	33	15	7
Pěkné vzpomínky	41	23	9	10
Rodina	29	31	4	14
Vyčítavé představy	0	40	26	13
Práce	27	3	1	8
Cestování	35	2	1	0
Jídlo	31	3	3	0
Sexuální obsahy	26	0	0	1
„Růžová budoucnost“	18	21	1	0
Partner	23	19	9	1
Život ve VTOS	9	18	9	7
Děti	23	14	1	11
Fiktivní děti	11	8	1	3
Trávení volného času	16	2	1	0
Agresivní obsahy	3	3	12	2
Drogy	8	7	2	3
Speciální schopnosti	12	1	0	0

Výše uvedená tabulka znázorňuje, počet odsouzených, kterým jednotlivé představy přinášejí pocity radosti, smutku, hněvu nebo strachu (úzkosti).

Více než 25 participantek pocity radosti spojuje se sny zaměřenými na pěkné vzpomínky, budoucnost na svobodě, představy o cestování, jídle, rodině nebo o práci. Nejméně participantek určilo, že pociťují radost u snů zaměřených na vyčítavé představy, drogy a agresivní sny.

Smutek nejčastěji vyvolávají sny s vyčítavými představami, alternativními scénáři života bez zlého a sny o rodině. Nejméně smutku ženy pociťují v představách zaměřených na sex, speciální schopnosti, cestování nebo jídlo či práci.

Hněv se odsouzeným nejvíce spojuje s vyčítavými představami. Všechny ostatní kategorie odsouzeným pocity hněvu primárně nevyvolávají.

Strach vzbuzují především sny o budoucnosti na svobodě a o rodině.

SVF 78

Tabulka 16: Průměrné skóre u jednotlivých strategií zvládání stresu

Strategie zvládání stresu	Průměr participantek
Podhodnocení	13,76
Odmítání viny	12,10
Odklon	15,84
Náhradní uspokojení	13,14
Kontrola situace	15,84
Kontrola reakcí	16,42
Pozitivní sebeinstrukce	16,68
Potřeba sociální opory	13,48
Vyhýbání se	17,82
Únikové tendence	11,70
Perseverace	12,94
Rezignace	11,66
Sebeobviňování	11,96
Pozitivní strategie	16,31
Negativní strategie	12,06

Výsledky dat ukazují, že nejužívanější strategií je neutrální (nevyhraněná) strategie vyhýbání se. Jak uvádějí Janke a Erdmannová (2003), tato tendence značí vyhnout se zátěži v pozitivním smyslu (nic jiného se nedá udělat), ale i v negativním (vyhnutí se situaci bez snahy o nápravu). Dále odsouzené využívají pozitivní sebeinstrukci a snaží se mít kontrolu nad svou reakcí. Celkově je možné říct, že odsouzené více využívají pozitivní strategie všeho druhu. Negativní strategie jako je úniková tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování jsou odsouzenými využívané v daleko menší míře i oproti normální populaci.

7.5 Výsledky stanovených hypotéz a výzkumných otázek

Zpracování dat předcházelo zvolení správného statistického testu. Jelikož výsledky BAI testu nejsou normálně rozděleny a pracujeme s nízkým počtem porovnání, byl k ověření některých hypotéz zvolen neparametrický **Kruskal-Wallisův test.** K ověření zbylých hypotéz byla zvolena korelační analýza dvojic kvantitativních veličin. Konkrétně **Spearmanův korelační koeficient**, který se využívá pro ověření vztahu dvou lineárních

proměnných. Hodnota korelačního koeficientu se vyjadřuje číslem od -1 (dokonalá negativní korelace), přes 0 (žádná korelace), do +1 (dokonalá pozitivní korelace). Statistická významnost byla ověřena na základě p hodnoty s hladinou významnosti p = 0,05 (Rabušic et al., 2019).

H1: Čas strávený denním sněním souvisí s mírou úzkosti.

K ověření H1 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza 1 nebyla přijata. Ačkoli se ukazuje velmi slabá pozitivní lineární závislost, nejedná se o významnou souvislost mezi časem stráveným denním sněním a mírou úzkosti. Statistická závislost není průkazná u testu významnosti korelačního koeficientu.

Tabulka 17: Výsledky H1

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	Test významnosti	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Skóre BAI a čas denního snění	0,052	0,197	0,720	Velmi slabá pozitivní lineární závislost

H2: Čas strávený denním sněním souvisí s mírou depresivity.

K ověření H2 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Ačkoli se ukazuje velmi slabá negativní lineární závislost, nejedná se o významnou souvislost mezi časem stráveným denním sněním a mírou depresivity. Statistická závislost není průkazná u testu významnosti korelačního koeficientu.

Tabulka 18: Výsledky H2

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	Test významnosti	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Skóre BDI-II a čas denního snění	-0,091	0,223	0,530	Velmi slabá negativní lineární závislost

H3: Čas strávený denním sněním souvisí s využíváním pozitivních copingových strategií.

K ověření H3 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Ačkoli se ukazuje velmi slabá pozitivní lineární závislost, nejedná se o významnou souvislost mezi časem stráveným denním sněním a využíváním pozitivních copingových strategií. Statistická závislost není průkazná u testu významnosti korelačního koeficientu.

Tabulka 19: Výsledky H3

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	Test významnosti	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Skóre pozitivních strategií a čas denního snění	0,105	0,186	0,470	Velmi slabá pozitivní lineární závislost

H4: Čas strávený denním sněním souvisí s využíváním negativních copingových strategií.

K ověření H4 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Ačkoli se ukazuje slabá pozitivní lineární závislost, nejedná se o významnou souvislost mezi časem stráveným denním sněním a využíváním pozitivních copingových strategií. Statistická závislost není průkazná u testu významnosti korelačního koeficientu.

Tabulka 20: Výsledky H4

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	Test významnosti	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Skóre negativních strategií a čas denního snění	0,167	1,734	0,246	Slabá pozitivní lineární závislost

H5: Různě vzdělané odsouzené se mezi sebou odlišují v míře depresivy.

K ověření H5 byl využit Kruskal-Wallisův test na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata, nebyl nalezen významný rozdíl v míře depresivity a úrovní vzdělání (základní škola, střední odborné učiliště, střední škola s maturitou). Odsouzené se základním vzděláním v průměru dosahují skóre depresivity v (BDI-II) 18,5. Respondentky se

středoškolským vzděláním s maturitou dosahují skóre depresivity 14,8 a respondentky se středním odborným učilištěm dosahují průměrného skóre 17,5.

Tabulka 21: Výsledky H5

Závislost znaků	Kruskal-Wallisův test	p-hodnota
Skóre BDI-II a úroveň vzdělání	2,083	0,353

H6: Různě vzdělané odsouzené se mezi sebou odlišují v míře úzkosti.

K ověření H6 byl využit Kruskal-Wallisův test na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Hypotéza nebyla přijata, nebyl nalezen významný rozdíl v míře úzkosti a úrovni vzdělání (základní škola, střední odborné učiliště, střední škola s maturitou).

Respondentky se základním vzděláním v průměru dosahují na škále úzkosti (BAI) skóre 20,4. Respondentky se středoškolským vzděláním s maturitou dosahují průměrného skóre 15,3 a respondentky se středním odborným učilištěm dosahují průměrného skóre 19,4.

Tabulka 22: Výsledky H6

Závislost znaků	Kruskal-Wallisův test	p-hodnota
Skóre BAI a úroveň vzdělání	1,482	0,477

H7: Různě vzdělané odsouzené se odlišují ve frekvenci denního snění.

K ověření H7 byl využit Kruskal-Wallisův test na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Hypotéza nebyla přijata, nebyl nalezen významný rozdíl ve frekvenci denního snění a úrovní vzdělání (základní škola, střední odborné učiliště, střední škola s maturitou).

Odsouzené se základním vzděláním v průměru označovaly četnost snění jako „často“ = 1,7; respondentky se středním odborným učilištěm také označovaly v průměru četnost „často“ = 2. Respondentky se střední školou s maturitou označovaly průměrnou četnost o kategorii níže, tzn. jako „občas“ = 1,2. Kategoriální vyjádření je vyčísleno dle úrovní: „žádný čas“ = 0, „občas“ = 1, „často“ = 2, „velmi často“ = 3.

Tabulka 23: Výsledky H7

Závislost znaků	Kruskal-Wallisův test	p-hodnota
Frekvence denního snění a úroveň vzdělání	3,296	0,193

H8: Věk odsouzených souvisí s frekvencí denního snění.

K ověření H8 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Mezi věkem a denním sněním se ukazuje téměř nulový vztah.

Tabulka 24: Výsledky H8

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	Testová statistika	p-hodnota
Věk a frekvence snění	-0,004	-0,075	0,977

H9: Prvotrestané a vícetrestané odsouzené se odlišují ve frekvenci denního snění.

K ověření H9 byl využit Kruskal-Wallisův test na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Nebyl nalezen významný rozdíl v tom, kolik času tráví denním sněním odsouzené, které jsou ve vězení poprvé a opakovaně (recidivistky).

Tabulka 25: Výsledky H9

Závislost znaků	Kruskal-Wallisův test	p-hodnota
Frekvence denního snění a PT/VT	0,267	0,605

H10: Denní sny s agresivními obsahy souvisejí s počtem kázeňských trestů u odsouzených.

K ověření H10 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti α = 0,05. Hypotéza nebyla přijata. Ačkoli byla nalezena velmi slabá negativní souvislost mezi tím, zda odsouzené přes den sní o agresi vůči jiným odsouzeným nebo zaměstnancům a počtem kázeňských trestů, nejedná se o významný vztah.

Tabulka 26: Výsledky H10

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Agresivní obsahy a kázeňské tresty	-0,218	0,128	Velmi slabá negativní zavislost

H11: Denní sny s agresivními obsahy souvisejí s kázeňskými odměnami u odsouzených.

K ověření H11 byl využit Spearmanův korelační koeficient na hladině významnosti $\alpha = 0{,}05$. Hypotéza nebyla přijata. Ačkoli byla nalezena slabá negativní souvislost mezi tím, zda odsouzené přes den sní o agresi vůči jiným odsouzeným nebo zaměstnancům, nejedná se o významný vztah.

Tabulka 27: Výsledky H11

Závislost znaků	Spearmanův korelační koeficient	p-hodnota	Forma a síla závislosti
Agresivní obsahy a kázeňské odměny	-0,151	0,294	Slabá negativní linearní závislost

VO1: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené v míře úzkosti?

Odpověď na výzkumnou otázku byla získána pomocí Kruskal-Wallisova testu. Byly srovnávány obsahy denních snů a míra úzkosti na hladině významnosti $\alpha = 0{,}05$. Byl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi ve dvou obsazích denních snů – sexuální obsahy a děti.

Dle průměrného skóre úzkosti v kontextu obsahů denních snů, respondentky, které se zabývají sexuálními obsahy, tak dosahují nejnižšího skóre v BAI oproti všem ostatním kategoriím. Při srovnání frekvence trávení času denními sny se sexuálními obsahy je patrný trend, že když nesní o sexu vůbec nebo občas, tak jsou úzkostnější, oproti těm, které sní o sexu často nebo velmi často. U respondentek, které uvedly, že o sexu nesní „žádný čas“ bylo průměrné skóre úzkosti v BAI 18,6; ty, které uvedly četnost „občas“, tak průměrné skóre bylo 23,1; ty, které uvedly „často“, průměrné skóre bylo 6,0; a ty, které uvedly, že o sexu sní „velmi často“, tak průměrné skóre bylo 0,0.

Kategorie „děti“ patří při srovnání průměrů skóre úzkosti s ostatními obsahy mezi pátou nejnižší. Ačkoli se statisticky odlišují od ostatních kategorií, kvalitativně je rozdíl patrný u respondentek, které uvedly, že se tímto obsahem zabývají velmi často. Tyto respondentky dosáhly ve škále BAI hodnoty 24,1. Respondentky, které uvedly, že denními sny s dětmi netráví „žádný čas“, dosáhly skóre 18,3; ty, které uvedly „občas“, dosáhly skóre 8,0; ty, které uvedly „často“, dosáhly skóre 10,0.

Tabulka 28: Výsledky VO1

Denní sny	Testová statistika	p-hodnota
Budoucnost na svobodě	5,179	0,159
Alternativní život bez zlého	1,562	0,458
Pěkné vzpomínky	0,192	0,908
Rodina	4,832	0,185
Vyčítavé představy	4,424	0,352
Práce	1,100	0,777
Cestování	0,238	0,239
Jídlo	0,966	0,809
Sexuální obsahy	6,011	0,049
„Růžová budoucnost“	6,836	0,077
Partner	2,147	0,542
Život ve VTOS	0,568	0,904
Děti	1,953	0,003
Fiktivní děti	5,246	0,155
Trávení volného času	2,601	0,272
Agresivní obsahy	0,524	0,914
Drogy	2,246	0,523
Speciální schopnosti	2,289	0,515

VO2: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené v míře depresivity?

Odpověď na výzkumnou otázku byla získána pomocí Kruskal-Wallisova testu. Byly srovnávány obsahy denních snů a míra úzkosti na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Ve srovnávaných kategoriích byl nalezen významný rozdíl pouze v kategorii „růžová budoucnost“. Průměrné skóre depresivity v obsahu denních snů „růžová budoucnost“ je 19,61. Jedná se o třetí nejvyšší hodnotu skóre depresivity v inventáři BDI-II. Respondentky, které odpověděly, že denními sny s „růžovou budoucností“ netráví „žádný čas“, dosáhly průměrného skóre 12,0; ty které uvedly „občas“, dosáhly skóre 17,7; ty které uvedly, „často“, dosáhly skóre 23,3. Respondentky, které uvedly, že se tímto obsahem zabývají velmi často, dosáhly skóre 19,3.

Tabulka 29: Výsledky VO2

Denní sny	Testová statistika	p-hodnota
Budoucnost na svobodě	0,914	0,822
Alternativní život bez zlého	0,213	0,899
Pěkné vzpomínky	3,838	0,147
Rodina	7,516	0,057
Vyčítavé představy	7,219	0,125
Práce	0,951	0,813
Cestování	2,642	0,450
Jídlo	3,707	0,295
Sexuální obsahy	5,094	0,078
„Růžová budoucnost“	7,877	0,049
Partner	0,624	0,891
Život ve VTOS	0,657	0,883
Děti	2,029	0,566
Fiktivní děti	3,745	0,291
Trávení volného času	0,528	0,768
Agresivní obsahy	1,158	0,763
Drogy	4,109	0,249
Speciální schopnosti	2,534	0,469

VO3: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené ve využívání pozitivních copingových strategií?

Odpověď na výzkumnou otázku byla získána pomocí Kruskal-Wallisova testu. Byly srovnávány obsahy denních snů a pozitivní copingové strategie na hladině významnosti $\alpha = 0{,}05$. Byl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi ve dvou obsazích denních snů – sexuální obsahy a snění o každodenním dění ve VTOS. Průměrné skóre pozitivních copingových strategií napříč obsahy denních snů je 15,03. V kategorii „sexuální obsahy“ dosahovaly odsouzené průměrného skóre 16,46, čímž se odlišují oproti ostatním obsahům o 1,43 bodu. Při srovnání všech obsahů u odsouzených, v kategorii „sexuální obsahy“ dosahovaly celkově nejvyššího skóre pozitivních strategií.

Ačkoli byl také nalezen významný statistický rozdíl mezi obsahy denních snů v kategorii „snění o každodenním dění ve výkonu trestu odnětí svobody“, při kvalitativní analýze není tento rozdíl jednoznačně interpretovatelný. Průměrné skóre u tohoto obsahu je 14,92. Rozdíl od průměru je -0,11 bodu, v jednotlivých kategoriích pozitivních strategií je variabilita rozdílů od -0,04 do -0,21 bodu.

Tabulka 30: Výsledky VO3

Denní sny	**Testová statistika**	**p-hodnota**
Budoucnost na svobodě	5,676	0,124
Alternativní život bez zlého	1,774	0,412
Pěkné vzpomínky	1,217	0,544
Rodina	2,288	0,515
Vyčítavé představy	3,943	0,414
Práce	3,367	0,338
Cestování	1,455	0,693
Jídlo	4,827	0,185
Sexuální obsahy	6,349	0,042
„Růžová budoucnost“	7,169	0,067
Partner	1,295	0,731
Život ve VTOS	8,434	0,039
Děti	0,832	0,842
Fiktivní děti	4,031	0,258
Trávení volného času	3,798	0,149
Agresivní obsahy	2,638	0,451
Drogy	2,859	0,414
Speciální schopnosti	2,101	0,552

VO4: V jakých kategoriích denních snů se liší odsouzené ve využívání negativních copingových strategií?

Odpověď na výzkumnou otázku byla získána pomocí Kruskal-Wallisova testu. Byly srovnávány obsahy denních snů a negativní copingové strategie na hladině významnosti $\alpha = 0{,}05$. Nebyl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi denních snů ve využívání negativních copingových strategií.

Tabulka 31: Výsledky VO4

Obsahy denních snů	Testová statistika	p-hodnota
Budoucnost na svobodě	0,733	0,865
Alternativní život bez zlého	0,094	0,954
Pěkné vzpomínky	3,585	0,166
Rodina	0,821	0,844
Vyčítavé představy	2,311	0,679
Práce	2,087	0,554
Cestování	5,075	0,166
Jídlo	5,845	0,119
Sexuální obsahy	4,312	0,229
„Růžová budoucnost“	4,602	0,203
Partner	0,258	0,879
Život ve VTOS	2,176	0,537
Děti	1,959	0,581
Fiktivní děti	3,471	0,325
Trávení volného času	2,754	0,252
Agresivní obsahy	3,164	0,367
Drogy	1,537	0,674
Speciální schopnosti	2,481	0,479

8 DISKUZE

Rigorózní práce je zaměřena na problematiku denního snění odsouzených žen v kontextu prožívání úzkosti a depresivních příznaků a využívání copingových strategií. Výzkum lze považovat za aktuální, a to především z důvodu absence podobných výzkumů na toto téma. Výzkumné šetření rigorózní práce navazuje na informace a výsledky z diplomové práce Ráčkové (2023) na téma Denní snění odsouzených žen.

Hlavním cílem výzkumu bylo prozkoumat vztah mezi denním sněním a prožíváním úzkosti a depresivity. Dalšími cíli bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi denním sněním a využíváním copingových strategií a objasnit, zda určité faktory (věk, recidiva, vzdělání) souvisejí s frekvencí denního snění. Výzkumné šetření bylo provedeno pomocí kvantitativního výzkumného designu. Sběru dat, prostřednictvím vyplnění testové baterie, se zúčastnilo 50 participantek, odsouzených žen z věznice Světlá nad Sázavou. Vyhodnocení získaných dat proběhlo prostřednictvím kvantitativního přístupu. Deskriptivně byly vyhodnoceny jednotlivé dotazníky testové baterie a pomocí statistických testů byly testovány stanovené hypotézy a výzkumné otázky.

Je důležité zdůraznit limity výzkumu. Z testové baterie bylo možné získat pouze ty informace, které byly participantky ochotné sdílet. Je možné, že některá data záměrně zkreslily (především informace zaměřené na drogy a agresi). Výzkumného šetření se také zúčastnilo poměrně malé množství participantek, pro kvantitativní vyhodnocení je vždy výhodnější větší množství dat. Je třeba poznamenat, že zpracování a analýzu dat prováděla pouze jedna osoba. Osoba výzkumníka byla zároveň v pozici bývalého zaměstnance, což mohlo také způsobit určité zkreslení výsledků.

Výzkumné šetření přineslo následující zjištění. Jednotlivé obsahy denních snů, se kterými pracuji v rámci této práce, byly odvozené z výzkumu Ráčkové (2023). V něm bylo definováno až 22 různých kategorií snů, z nichž bylo vybráno 13 nejčastějších obsahů. Aktuálně jsou dle výpovědí žen nejvíce frekventované obsahy zaměřené na budoucnost na svobodě, výčitky a na rodinu. Nejméně se objevují sny, ve kterých by odsouzené disponovaly speciálními schopnostmi (čtení myšlenek, lítání…), přemýšlely o kvalitnějším trávení volného času (řízení auta, horká vana, sport…). Dále také sny, ve kterých by si představovaly své fiktivní děti nebo využívaly agresi vůči odsouzeným nebo zaměstnancům.

Ačkoli výzkum Ráčkové (2023) poukazoval na to, že odsouzené ženy tráví denním sněním většinu volného času ve VTOS, výsledky dat z aktuálního dotazníku ukazují nižší četnost denního snění u odsouzených žen. Konkrétně se jedná o 44 % žen, které se věnují snění více než 3 hodiny, v porovnání s 69 % žen z roku 2023. Nejčastěji (až v 78 %) odsouzené preferují snění o samotě. Více než polovina odsouzených žen ke snění často utíká při pocitu nudy a 48 % žen při smutku. Při pocitu hněvu nesní vůbec nebo jenom občas 72 % žen. 62 % žen denní snění nevyhledává, jsou-li v práci nebo ve škole.

U odsouzených je možné pozorovat častější prožívání úzkostných a depresivních symptomů. Autoři Kamarádová et al. (2016) určili hraniční skóre BAI hodnotou 17 bodů. V aktuálním výzkumu měla více než 17 bodů polovina odsouzených, průměrné skóre bylo 18,96 a medián 16,5. Skóre je možné porovnat s výsledky dvou podobných výzkumů, nebylo však možné dohledat výzkum, který by se zaměřoval jen na úzkost u odsouzených žen. O'Sullivan et al. (2018) uvádějí u odsouzených mužů průměrnou míru úzkosti 12,66. Středně závažnou až závažnou úzkostí trpělo 29,7 % odsouzených, což je téměř srovnatelné s 26 % odsouzených žen v mém výzkumu. Shinkfield et al. (2009) do výzkumu zahrnuli i ženskou populaci odsouzených, a to konkrétně 29 žen z celkem 88 participantů. Jejich průměrné skóre získané v dotazníku BAI bylo nižší v porovnání s předešlými hodnotami, a to 6,29 bodů a pouhých 6,9 % vykazovalo středně těžkou až těžkou úzkost.

Jak uvádějí Beck et. al (1996), čím vyšší celkové skóre BDI, tím je aktuální deprese a prožívání depresivních symptomů závažnější. Preiss a Vacíř (1999) v českém manuálu uvádějí cut-off skóre 0-13 minimální deprese, 14-19 mírná deprese, 20-28 střední deprese a 29-63 těžká deprese. V aktuálním výzkumném šetření bylo nejvyšší skóre 40. Průměr všech participantek byl 17,44 a medián 16. Jako pozitivní zjištění můžeme považovat to, že 36 % neuvádělo žádné depresivní příznaky. Příznaky odpovídající mírné depresi pociťovalo 30 % žen, střední depresi 22 % a těžké depresi 12 % žen. Nižníková (2018) zkoumala míru depresivity u české vězeňské mužské populaci. Zde činila průměrná hodnota 14,8 bodů. Pro porovnání, 59 % jedinců vykazovalo minimální depresivní příznaky, 13,5 % trpělo mírnými příznaky deprese, 22,4 % středními příznaky a jen 5,1 % trpělo těžkými depresivními příznaky. Autoři O´Sullivan et al. (2018) se také zaměřili na míru deprese u odsouzených mužů. Jejich průměrné skóre v BDI-II bylo 18,02, což odpovídá i aktuálním výsledkům. Střední až těžké depresi odpovídalo 37,6 %, což je také srovnatelné s 34 % u participantek aktuálního šetření. Nižší skóre vykazovali odsouzení a odsouzené ve výzkumu Shinkfield et al. (2009). V dotazníku BDI-II bylo jejich průměrné skóre 13,35. Střední až těžkou depresi vykazovalo 21,9 % participantů.

Co se týká zvládání zátěže a využívání copingových strategií, odsouzené nejčastěji využívají strategii vyhýbání se. Dle Janke a Erdmannové (2003) je to neutrální strategie. Odsouzené také celkově využívají častěji pozitivní strategie. Negativní strategie (úniková tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování) využívají v nižší míře i oproti normální populaci. Oproti normě se odsouzené liší v nadměrném využívání pozitivních strategii podhodnocení, odklonu a vyhýbání se (v průměru i o více než 5 bodů). Naopak nejmenší rozdíl je v celkovém využívání negativních strategií (jenom o 0,5 bodu). Tošerová (2008) se také zaměřila na copingové strategie 85 odsouzených žen. Pro porovnání, odsouzené z obou výzkumů vykazovaly podobné skóre u jednotlivých zvládacích strategií. V tomto výzkumu však odsouzené vykazují rozdíl v častějším využívání strategií odklonu, vyhýbání se a rezignace. Budirská (2013) poukazuje na strategie u odsouzených mužů. Ty se dle autorky od normy odlišují v častějším výskytu jak pozitivních, tak negativních strategií. Konkrétně více využívají strategií vyhýbaní se (podobně jak odsouzené ženy). Více také využívají náhradní uspokojení, sebeobviňování a únikové tendence. Naopak využívání těchto strategií je u odsouzených žen nižší. Podobně i ve výzkumu Vikové a Bajgarové (2021) odsouzení muži využívají častěji pozitivních strategií (podhodnocení, odklon a náhradní uspokojení).

Ověření první a druhé hypotézy nepotvrdilo, že by čas strávený denním sněním souvisel s mírou úzkosti nebo s mírou depresivity. Výsledky se ale zároveň neshodují s informacemi, které předkládají výzkumy popsané v této práci. Například dle metaanalýzy Sina a Plourde (2020) je denní snění propojeno s příznaky souvisejícími se stresem a úzkostí a vysoká frekvence denního snění je spojená s větší mírou depresivních a úzkostných symptomů. Také jsou výsledky v rozporu se závěry Giambry a Traynora (1978). Jejich výsledky prokázaly, že souvislost mezi depresí a denním sněním je možné vnímat kromě jiného ve vysoké frekvenci snění a že míra deprese souvisí s neurotickou, úzkostnou, dysforickou a negativní dimenzí denního snění. Také Hoffmann et al. (2016) uvádějí, že osoby trpící depresivními symptomy vykazují vyšší frekvenci denního snění. Jak je možné vysvětlit tento nesoulad s výsledky jiných výzkumů? Může existovat několik pohledů na to, proč výsledky v dané práci neodpovídají výsledkům zmíněných výzkumů. Za nejvýznamnější faktor považuji, že většiny popsaných výzkumů se zúčastnily osoby v přirozeném prostředí, nikoliv osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. V přirozeném prostředí může skutečně nadměrné denní snění způsobovat úzkosti nebo smutek. Dle mého názoru však ve VTOS může naopak naplňovat samo o sobě spíše funkci protektivní. Únik do snů může vést k uklidnění, zpracování nudy nebo nepříjemných pocitů. I když může být

denní snění využíváno jako copingová strategie, nemusí však nutně snížit míru depresivity nebo úzkosti, dokonce ani změnit aktuální náladu v průběhu dne. Obzvlášť depresivní symptomatika může být rezistentní proti těmto snahám a přetrvávat i po snaze odsouzených zlepšit si náladu tímto způsobem. Také způsob samotného provedení výzkumu může zkreslit výsledky. Většina výzkumů se zaměřuje na sběr dat (náladu, sny) v průběhu dne, nebo týdne v různých časových oknech. Tím jsou přirozeně získaná aktuální sebeposuzující data o participantech, nikoliv data zkreslená vzpomínáním na to, jak se projevy úzkosti nebo depresivity odsouzeným jevily v posledním týdnu nebo 14 dnech.

Výsledky testování třetí a čtvrté hypotézy vypovídají o tom, že čas strávený denním sněním nesouvisí s využíváním pozitivních nebo negativních copingových strategií. V průběhu psaní rigorózní práce nebylo možné dohledat výzkumné šetření, které by si za cíl kladlo objasnit stejný záměr, proto není možné výsledky H3 a H4 porovnat s jinými daty. Samotný fakt toho, že se odsouzené, které tráví denním sněním rozličný čas v průběhu dne (některé téměř vůbec, jiné velmi často), mezi sebou neliší ve formách copingových strategií, je dle mého názoru možné interpretovat několika způsoby. Samotné denní snění může být u odsouzených využíváno jako mechanizmus zvládání stresu a zátěže. Odsouzené v průběhu dne mohou ve snech plánovat budoucnost, přemýšlet o tom, jaké kroky zvolí, nebo snít o růžové budoucnosti, což je může motivovat ke zralejšímu zpracování situace, ve které se aktuálně nacházejí.

Pátá a šestá hypotéza byla stanovena s cílem ověřit, zda se různě vzdělané odsouzené mezi sebou odlišují v míře depresivity nebo úzkosti. Ani jedna hypotéza nebyla potvrzena, a proto je možné říct, že vzdělání (základní škola, střední odborné učiliště, střední škola s maturitou) s mírou depresivity nebo úzkosti nesouvisí. Ačkoliv nebyl nalezen statisticky významný rozdíl, je zajímavé, že odsouzené, které mají vyšší vzdělání, vykazují nižší míru úzkosti a depresivity, což může poukazovat na zralejší formy zvládání stresu a zátěže. Tento fakt je možné vnímat u rozdílu mezi průměrným skóre 20,4, kterého dosahují odsouzené se základním vzděláním na škále úzkosti. Oproti nim odsouzené se středoškolským vzděláním s maturitou dosahují průměrného skóre 15,3.

Statistické ověření sedmé hypotézy zároveň nepotvrdilo, že by se odsouzené s různým stupněm dosaženého vzdělání mezi sebou lišily v množství času, které věnují dennímu snění. Kvalitativně však i zde můžeme vidět určitý rozdíl mezi jednotlivými skupinami odsouzených. Odsouzené se střední školou s maturitou v průměru více označovaly, že se dennímu snění věnují jen občas, na rozdíl od zbylých odsouzených, které se mu věnují často. Tento závěr je možné podobně jak u závěru hypotézy č. 5 a 6 vnímat

jako výsledek toho, že odsouzené se střední školou využívají sofistikovanější formy zvládání stresu, ale i nudy a trávení volného času.

Výsledek testování osmé hypotézy vypovídá o tom, že věk odsouzených žen nesouvisí s množstvím času, které věnují dennímu snění. Daný závěr je možné objasnit tím, že vězeňské prostředí a skutečnost uvěznění téměř všechny odsouzené pociťují jako zátěžovou situaci. Jejich podobné zážitky a zkušenosti mohou ovlivňovat, že odsouzené využívají denní snění jako strategii úniku z aktuální situace, ale také jako určitou potřebu stimulace v málo podnětném prostředí nezávisle na věku.

Ověření deváté hypotézy přineslo zjištění, že není významný rozdíl v tom, kolik času tráví denním sněním odsouzené, které jsou ve vězení poprvé a opakovaně (recidivistky). Výsledek však není možné porovnat s daty z výzkumů se stejným zaměřením. Jak ale dokládá zjištění Ráčkové (2023), prvotrestané a vícetrestané odsouzené se mezi sebou také neliší v tom, o čem přes den sní. To, že u obou aspektů (délka snění, různé kategorie snů) mezi skupinami odsouzených neexistuje statisticky významný rozdíl, je možné vysvětlit vlivem adaptace a prisonizace. Prvotrestané odsouzené mohou denní snění využívat jako strategii pro zvládání stresu, plánování budoucnosti, která je podporuje a motivuje. Recidivistky do denního snění „utíkají“ z důvodu nudy, stereotypu, a také proto, že danou zátěžovou situaci již znají. Obě skupiny ale tráví denním sněním podobné množství času. Ani Leszko, Iwański a další (2020) nezjistili žádné významné rozdíly mezi poprvé a opakovaně trestanými osobami a jejich styly vypořádání se s uvězněním.

Výsledky testování desáté a jedenácté hypotézy vypovídají, že denní snění s agresivními obsahy nesouvisí s kázeňskou poslušností odsouzených žen. To, zda sní odsouzené o agresi vůči jiným odsouzeným nebo vůči zaměstnancům, se neprojevuje v počtu kázeňských odměn ani kázeňských trestů. Výsledky se neshodují se závěry Záhorské (2016), která popisuje agresivní obsahy jako jedny z nejčastějších prvků denních snů souvisejících s chováním adolescentů. V našem výzkumu agresivní obsahy nebyly výrazně zastoupené. Také se neshodují se závěry Hosieho et al. (2022), kteří říkají, že frekvence, s jakou odsouzení muži přemýšlí o agresivních scénářích, ovlivňuje jejich agresivní chování. Právě frekvence myšlenek je dle autorů hlavním faktorem, který naznačuje pravděpodobnost agresivního chování u odsouzených mužů, což se u odsouzených žen nepotvrdilo. Výsledky je však možné vysvětlit a podpořit kvalitativní analýzou Ráčkové (2023). Odsouzené ženy v šetření vypovídaly, že v agresivních představách mohou často zpracovat situaci (ublížení, napadení, nadávání), která by v reálném životě nebyla možná nebo by přinesla potíže. Také je důležité poznamenat, že i když statisticky nevyšel v aktuálním výzkumu významný rozdíl,

kvalitativně je možné z dat usoudit, že odsouzené, které tráví více času denním sněním, získávají méně odměn i trestů, což může naznačovat, že jsou (celkově) méně aktivní a tráví více času ponořením do vnitřního světa.

Co z výše uvedených výsledků tedy vyplývá a jaké jsou závěry ověřování hypotéz? To, jaké množství času v průběhu dne odsouzené věnují dennímu snění, nesouvisí s tím, jakou míru úzkosti nebo deprese pociťují a jaké využívají copingové strategie pro zvládání zátěže. Žádné stanovené aspekty – věk, opakované vykonávání trestu odnětí svobody, ani dosažené vzdělání nesouvisejí s tím, kolik času odsouzené v průběhu dne věnují dennímu snění, a také s tím, jak jsou úzkostné nebo depresivní. Denní snění je „kognitivní fenomén" vznikající nezávisle na daných faktorech a je využíváno v téměř stejné míře mezi všemi odsouzenými. V neposlední řadě, nemají agresivní denní sny souvislost s kázeňskou poslušností, nebo neposlušností odsouzených žen. A jaké závěry přineslo ověření výzkumných otázek?

Výzkumné otázky 1 a 2 byly stanovené tak, aby objasnily, zda se u odsouzených liší míra úzkosti a depresivity na základě různých kategorií denních snů. Výsledky poukazují na to, že míra úzkosti se liší u dvou obsahů denních snů, u snů zaměřených na sexuální obsahy a na děti. Čím víc odsouzené myslí na sexuální sny, tím nižšího skóre v testě BAI dosahují, naopak, zda o sexu odsouzené nesní vůbec, tak jsou úzkostnější oproti těm, které sní o sexu často nebo velmi často. Naopak je to u snů zaměřených na děti. Odsouzené, které o dětech sní velmi často, pociťují v daleko větší míře úzkostné symptomy než odsouzené, které o nich sní jen občas. Rozdílnou míru depresivity je možné sledovat pouze v jedné kategorii snů zaměřených na „růžovou" budoucnost. Odsouzené, které odpověděly, že denními sny s „růžovou budoucností" netráví „žádný čas", pociťují v daleko menší míře depresivní symptomy než ty, které nad nesplnitelnou budoucností přemýšlejí často nebo velmi často. Výsledky je možné porovnat se závěry Poeria et al. (2013). Autoři zkoumali propojení mezi denním sněním a negativní náladou neboli smutkem a úzkostí. Uvádí, že smutek se pojí se sny s citlivým obsahem a úzkost s obsahem zaměřeným na minulost nebo budoucnost. Odsouzeným úzkost výrazně zvyšují sny zaměřené na děti (nejvíce vzpomínky z minulosti) a depresivní stavy zvyšují sny o budoucnosti, která se s největší pravděpodobností nikdy nesplní.

Ověření **výzkumné otázky 3** přineslo závěr, že využívání pozitivních copingových strategií se liší mezi kategoriemi ve dvou obsazích denních snů – sexuální obsahy a snění o každodenním dění ve VOTS. Byl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi ve dvou obsazích denních snů – sexuální obsahy a snění o každodenním dění ve VTOS. Při srovnání

všech obsahů u odsouzených, v kategorii „sexuální obsahy“ dosahovaly celkově nejvyššího skóre pozitivních strategií. Je proto možné říct, že odsouzené, které v rámci zátěžových situací využívají více pozitivních strategií si zároveň v průběhu dne více představují sny se sexuálními obsahy. Ačkoli byl také nalezen významný statistický rozdíl mezi obsahy denních snů zaměřených na každodenní prožitky a zážitky z VTOS, při kvalitativní analýze není tento rozdíl jednoznačně interpretovatelný.

U **výzkumné otázky 4** nebyl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi denních snů ve využívání negativních copingových strategií.

Předchozí text shrnuje výsledky ověření statistických hypotéz a výzkumných otázek zaměřených na prozkoumání souvislostí mezi prožíváním, copingovými mechanizmy a denním sněním. Výsledky se však většinou neshodují s výzkumy zaměřenými na podobnou problematiku. Ty však často zkoumají snění vysokoškolských studentů nebo mladistvých, ale především osob, které se nacházejí v přirozeném prostředí mimo VTOS.

Přínos výsledků lze spatřovat v jejich originalitě a lze je využít jako inspiraci pro tvorbu vhodných aktivit či intervenčních programů pro odsouzené. Z výsledků vyplývá, že odsouzené jsou více úzkostnější a depresivnější než normální populace, a proto by bylo vhodné pracovat s jejich emočním prožíváním a seznamovat je se strategiemi emoční regulace a rozvíjet u nich nové strategie zvládání zátěže. Samotné pochopení toho, jaké strategie odsouzené využívají, a také jejich edukace o dané problematice může dopomoci porozumět jejich chování a naučit je chápat své reakce v zátěžových situacích. To, že u odsouzených nemají stanovené faktory jako je věk, recidiva, vzdělání, a dokonce ani frekvence denního snění důležitý význam v souvislosti s prožíváním úzkosti nebo deprese a při volbě copingových strategií je také důležité zjištění. Aktivity proto mohou být zaměřené nízkoprahově a celoplošně bez ohledu na věk, recidivu i vzdělání. Velký počet odsouzených uniká do denního snění především kvůli nudě a negativním pocitům. Nuda je negativním faktorem a ovlivňuje fungování ve VTOS a práci s odsouzenými. Proto lze obsahy denního snění využít přímo ve volnočasových aktivitách – v různých typech zájmových činností (psaní příběhů, kreslení vzpomínek) nebo odborněji v arteterapeutické práci či přímé terapeutické práci (práce s lítostí, s alternativními scénáři života, zaměření na reálné možnosti budoucnosti). Zároveň samotné denní snění může být použito jako strategie zvládání zátěže. Ponoření se do denního snění může být únikem před realitou vězeňského života a může dopomoct snížit stres a regulovat negativní pocity. Domnívám se, že denní snění zaměřené na budoucnost, svobodu ale i rodinu může odsouzeným dodávat naději v podmínečné propuštění a motivovat je v dodržování pravidel a norem. Ačkoli může být

denní snění užitečnou copingovou strategií zvládání problémů, je důležité a nezbytné vyvažovat ho jinými formami, jako je sociální interakce, terapie nebo práce.

9 ZÁVĚR

Na základě výsledků výzkumných zjištění lze konstatovat:

- Až 42 % odsouzených trpí příznaky středně závažné až závažné úzkosti.
- Největší úzkost přináší časté denní snění o drogách, dětech, fiktivních dětech a růžové budoucnosti.
- 34 % odsouzených žen na sobě pociťuje střední až těžké symptomy deprese.
- 44 % odsouzených žen se věnuje dennímu snění více než 3 hodiny denně.
- Až 78 % žen sní o samotě, více než polovina žen, když se nudí a 48 % žen sní, když jsou smutné.
- Radost odsouzeným nejvíce přinášejí obsahy denních snů s pěknými vzpomínkami, představy o budoucnosti na svobodě, cestování, jídle, rodině nebo práci.
- Smutek nejčastěji vyvolávají sny s vyčítavými představami, alternativními scénáři života bez zlého a sny o rodině.
- Hněv se odsouzeným nejvíce spojuje s vyčítavými představami.
- Strach vzbuzují především sny o budoucnosti na svobodě.
- Nejčastěji využívaná copingová strategie je neutrální strategie vyhýbání se (situaci).
- Odsouzené také využívají pozitivní sebeinstrukci a snaží se mít kontrolu nad svou reakcí.
- Negativní strategie jako je úniková tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování využívají odsouzené v daleko menší míře oproti normální populaci.
- Čas strávený denním sněním nesouvisí s mírou úzkosti ani s mírou depresivity u odsouzených žen.
- Čas strávený denním sněním nesouvisí s využíváním pozitivních ani negativních copingových strategií.
- Různě vzdělané odsouzené se mezi sebou neodlišují v míře depresivity, ani úzkosti.
- Různě vzdělané odsouzené se neodlišují ve frekvenci denního snění.
- Věk odsouzených nesouvisí s frekvencí denního snění.
- Prvotrestané a vícetrestané odsouzené se neodlišují ve frekvenci denního snění.
- Denní sny s agresivními obsahy nesouvisí s počtem kázeňských trestů ani počtem kázeňských odměn u odsouzených.

- Odsouzené se liší v míře úzkosti ve dvou kategoriích denních snů zaměřených na sexuální obsahy a děti.
- Odsouzené se liší v míře depresivity v jedné kategorii denních snů zaměřených na „růžovou budoucnost“.
- Odsouzené se liší ve využívání pozitivních copingových strategií ve dvou kategoriích denních snů zaměřených na sexuální obsahy a snění o každodenním dění ve VOTS.
- Nebyl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi denních snů a využívání negativních copingových strategií.

10 SOUHRN

Rigorózní práce vznikla s cílem rozpracovat a prohloubit poznatky magisterské diplomové práce věnující se problematice denního snění u odsouzených žen. Práce si klade za cíl objasnit vztah mezi denním sněním a prožíváním úzkosti, depresivitou a využíváním copingových strategií. Dále si klade za cíl prozkoumat, zda faktory jako věk, počet vykonaných trestů odnětí svobody nebo vzdělání souvisí s frekvencí denního snění nebo s negativním emočním prožíváním (úzkostí a depresivitou).

K dané problematice se nepodařilo nalézt výzkumy, které by se zaobíraly stejným záměrem, proto jsou využity poznatky z výzkumů s podobným zaměřením. Těmi se zabývají např. autoři Baird et al. (2011), Baldwinová (2017), Juzl a Slováková (2012), Kaufman (2014), Mooneyham a Schooler (2013), Negy et al. (1997), Nixová (2016), Ráčková (2023), Said (2022), Singer (1966) nebo Šmídová (2016).

Teoretická část se skládá ze čtyř hlavních kapitol. První vymezuje denní snění, jeho záměrnost, přínosy a různé obsahy snů. Druhá kapitola se zaměřuje na psychologické teorie kriminálních žen a na sociodemografický přehled odsouzených žen v českých věznicích. Třetí kapitola popisuje výkon trestu odnětí svobody jako zátěžovou situaci a vliv VTOS na stres, úzkost, depresivitu a celkové prožívání. Také vymezuje copingové strategie a mechanizmy zvládání zátěže. V neposlední řadě charakterizuje, jak vnímají a prožívají odnětí svobody ženy matky a jak odsouzené, které mají v minulosti zkušenost s návykovými látkami. Čtvrtá teoretická kapitola popisuje vybrané výzkumy zaměřené na otázky spojené s denním sněním, copingovými strategiemi, depresí a úzkostí a se životem ve vězení.

Výzkumná část byla zpracována pomocí kvantitativního designu. Pro získání dat byla využita testová baterie složená ze čtyř dotazníků (BDI-II, BAI, SVF 78, dotazník denního snění ve VTOS vlastní konstrukce). Výzkumu se účastnilo 50 odsouzených žen z věznice Světlá nad Sázavou. Z analýzy dat zmíněných dotazníků vyplývá, že až 42 % odsouzených trpí příznaky středně závažné až závažné úzkosti a 34 % odsouzených na sobě pociťuje střední až těžké symptomy deprese, což je v porovnání s normální populací vysoké procento žen. Co se týká copingových strategií, nejčastěji využívanou strategii je neutrální strategie vyhýbání se (situaci). Odsouzené využívají v celkové míře více pozitivních strategií (sebeinstrukce, kontrola nad svou reakcí). Negativní strategie jako jsou úniková tendence,

perseverace, rezignace a sebeobviňování využívají odsouzené v daleko menší míře oproti normální populaci.

Data byla vyhodnocena pomocí statistického testování jedenácti stanovených hypotéz a čtyř výzkumných otázek. Statistické ověření nepotvrdilo ani jednu ze stanovených hypotéz. Je možné shrnout, že frekvence denního snění nesouvisí s tím, jakou míru symptomů úzkosti nebo depresivity ženy pociťují, a také nesouvisí s tím, jaké copingové strategie využívají pro zvládání zátěže. Zároveň jejich úzkostné nebo depresivní prožívání nesouvisí s vybranými aspekty jako je věk, opakované vykonávání trestu odnětí svobody, ani úrovní dosaženého vzdělání. Agresivní obsahy snů nesouvisí s počtem kázeňských trestů nebo odměn. Na základě výsledků výzkumných otázek je možné usuzovat, že míra úzkosti se liší u dvou obsahů denních snů. U snů zaměřených na sexuální obsahy je možné pozorovat, že čím více odsouzené myslí na sexuální sny, tím menší úzkost pociťují. Pokud o sexu odsouzené nesní vůbec tak jsou více úzkostnější. Naopak je to u snů zaměřených na děti. Rozdílnou míru depresivity je možné sledovat pouze v jedné kategorii snů zaměřených na „růžovou“ budoucnost. V případě, že se odsouzené těmto snům nevěnují vůbec, pociťují v menší míře depresivní symptomy než ty, které nad nesplnitelnou budoucností přemýšlejí často nebo velmi často. Ověření třetí výzkumné otázky přineslo závěr, že využívání pozitivních copingových strategií se liší mezi kategoriemi ve dvou obsazích denních snů – sexuální obsahy a snění o každodenním dění ve VTOS. U poslední výzkumné otázky nebyl nalezen významný rozdíl mezi kategoriemi denních snů ve využívání negativních copingových strategií.

Výsledky je možné využít jako podklad pro tvorbu vhodných intervenčních, ale i terapeutických aktivit pro odsouzené ženy. Odsouzené prožívají vyšší míru úzkosti a depresivity než normální populace, a proto by bylo vhodné pracovat s jejich emočním prožíváním a seznamovat je s technikami emoční regulace a rozvíjet u nich nové strategie zvládání zátěže. Důležité je také zjištění, že žádný z faktorů (věk, recidiva, vzdělání, frekvence denního snění) nemá důležitý význam v souvislosti s prožíváním úzkosti nebo depresivity a při volbě copingových strategií. Aktivity mohou být zaměřené nízkoprahově a celoplošně bez ohledu na dané aspekty. Velký počet odsouzených uniká do denního snění především kvůli nudě a negativním pocitům. Z výše uvedených důvodu lze obsahy denního snění využít přímo ve volnočasových aktivitách – v různých typech zájmových činností (psaní příběhů, kreslení vzpomínek) nebo odborněji v arteterapeutické práci či přímé terapeutické práci (s lítostí, s alternativními scénáři života, zaměřené na reálné možnosti budoucnosti).

LITERATURA

American Society of Addiction Medicine. (2019). *Definition of Addiction.* Získané 13. novembra 2022 z https://www.asam.org/docs/default-source/quality-science/asam's-2019- definition-of-addiction-(1).pdf?sfvrsn=b8b64fc2_2

Baer, M., Dane, E., & Madrid, H. (2020). Zoning out or Breaking Through? Linking Daydreaming to Creativity in the Workplace. *Academy of Management Journal.* https://doi:10.5465/amj.2017.1283

Baird, B., Smallwood, J., & Schooler, J. W. (2011). Back to the future: Autobiographical planning and the functionality of mind-wandering. *Consciousness and Cognition: An International Journal, 20*(4), 1604-1611. https://doi.org/10.1016/j.concog.2011.08.007

Baldwin, L. (2017). Tainted love: The impact of prison on mothering identity explored via mothers' post prison reflections. *Prison servise journal*, získané 10. prosince 2022 z https://dora.dmu.ac.uk/bitstream/handle/2086/15049/PSJ%202017%20Lucy%20Baldwin.pdf?sequence=1

Bandelow, B., Michaelis, S., & Wedekind, D. (2017). Treatment of anxiety disorders. *Dialogues in clinical neuroscience*, *19*(2), 93-107.

Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. (1993). Beck anxiety inventory. *Journal of consulting and clinical psychology*.

Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: psychometric properties. *Journal of consulting and clinical psychology*, *56*(6), 893.https://doi.org/10.1037//0022-006x.56.6.893

Beck, Aaron T., Steer, R. A., Ball, R., & Ranieri, W. F. (1996). Comparison of Beck Depression Inventories-IA and-II in psychiatric outpatients. *Journal of personality assessment,* 67(3), 588–597. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6703_13

Beck, Aaron T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of general psychiatry*, 4(6), 561–571. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1961.01710120031004

Beit-Hallahmi, B. (1971). Sexual and Aggressive Fantasies in Violent and Non-Violent Prison Inmates. *Journal of Personality Assessment, 35(4), 326–330. https://* doi:10.1080/00223891.1971.10119676

Biedermanová, E. (2017). Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody. Získané 11. října 2022 z https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2019/04/012017%C5%BDeny-ve-v%C3%BDkonu-trestu-odn%C4%9Bt%C3%AD-svobody.pdf

Blatníková, Š., & Netík, K. (2007). *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Blatníková, Š., Faridová, P., & Zeman, P. (2014). *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Boland, R. & Verduin, M. (2004). *Kaplan & Sadock´ s Concise Textbook of Clinical Psychiatry*. Wolters Kluwer Health.

Budirská, K. (2013). *Psychika odsouzených ve věznici s ostrahou.* [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 16. srpna 2024 z https://theses.cz/id/04eqr5/00175927-322296044.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsvf%2078%20odsouzen%C3%A9%26start%3D1

Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of personality and social psychology*, *56*(2), 267.

Costa, C. R., Sassi, R. A. M., Timbola, V. D. S., Lazzari, T. R., Reis, A. J., & Goncalves, C. V. (2020). Prevalence and associated factors with depression and anxiety in prisoners in South of Brazil. *Archives of Clinical Psychiatry (São Paulo)*, *47*, 89-94.

Českomoravská psychologická společnost – Etická komise (2017). *Etický kodex psychologické profese.* Získané 14. srpna 2023 z chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cmpsy.cz/files/EK/Eticky-kodex-psychologicke-profese-12-2017.pdf

Češková, E., & Kučerová, H. (2015). *Psychopatologie a psychiatrie pro psychology*. Portál.

Daly, K. (1994). *Gender, crime, and punishment*. Yale University Press.

DeLongis, A., & Holtzman, S. (2005). Coping in Context: The Role of Stress, Social Support, and Personality in Coping [Online]. *Journal Of Personality*, *73*(6), 1633-1656. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00361.x

Dolan, K., Khoei, E. M., Brentari, C., & Stevens, A. (2007). Prisons and Drugs: A global review of incarceration, drug use and drug services. Report 12.

Elliott M. (1994). Female Sexual Abuse of Children: 'The Ultimate Taboo'. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 87(11):691-694. https://doi:10.1177/014107689408701119

Endler, N. S., & Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: a critical evaluation. *Journal of personality and social psychology*, *58*(5), 844. https://doi: 10.1037/0022-3514.58.5.844

Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši* (Vyd. 2). Portál.

Fischer, S., & Škoda, J. (2014). *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení* (2.vyd). Grada Publishing.

Freud, S. (1990). *O člověku a kultuře*. Odeon.

Giambra, L. M. (1995). A laboratory method for investigating influences on switching attention to task-unrelated imagery and thought. *Consciousness and cognition*, *4*(1), 1-21. https://doi.org/10.1006/ccog.1995.1001

Giambra, L. M. (2000). Frequency and intensity of daydreaming: Age changes and age differences from late adolescent to the old-old. Imagination, Cognition and Personality, 19(3), 229-267. https://doi:.org/10.2190/XN4W-1CRE-B0MH-84XT

Giambra, L. M., & Traynor, T. D. (1978). Depression and daydreaming: An analysis based on self-ratings. *Journal of Clinical Psychology*, *34*(1), 14-25.

Glueck, S., & Glueck, E. (1950). Unraveling juvenile delinquency. *Juv. Ct. Judges J.*, *2*, 32.

Gottfried, J. (2019). Beckova sebeposuzovací škála depresivity pro dospělé: Recenze metody. *TESTFÓRUM*, (12), 47-54.

Hanson, G., Venturelli, P., & Fleckenstein, A. E. (2015). Drugs and Society. Burlington: Jones & Bartlett Learning.

Hartl, P. & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník.* Portál.

Helfgott, J. B. (2008). *Criminal behavior: Theories, typologies and criminal justice*. Sage.

Hidayati, N. O., Suryani, S., Rahayuwati, L., & Dewi, N. S. (2021). Scoping Review of Mental Health Problems among Female Prisoners. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, *9*(T6), 80-84.

Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1993). Commentary: Testing the general theory of crime. *Journal of research in crime and delinquency*, *30*(1), 47-54. https://doi.org/10.1177/00224278930300010

Hoffmann, F., Banzhaf, C., Kanske, P., Bermpohl, F., & Singer, T. (2016). Where the depressed mind wanders: Self-generated thought patterns as assessed through experience sampling as a state marker of depression. *Journal of affective disorders*, *198*, 127-134.

Hochová L (2024), *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023,* Získané 28. srpna 2024 z https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf

Holmes, T.H., Rahe, R.H. (1967). The social readjustments rating scales. *Journal of Psychosomatic Research*, 11, 213-218.

Höschl, C., Libiger, J., & Švestka, J. (Ed.). (2002). *Psychiatrie*. Tigis.

Hosie, J., Simpson, K., Dunne, A., & Daffern, M. (2022). A study of the relationships between rumination, anger rumination, aggressive script rehearsal, and aggressive behavior in a sample of incarcerated adult males. *Journal of Clinical Psychology*. https://doi.org/10.1002/jclp.23341

Houck, K. D. F., & Loper, A. B. (2002). The relationship of parenting stress to adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry, 72(4), 548–558.* https://doi:10.1037/0002-9432.72.4.548

Houserová, K. (2020) *Drogy v životě žen aneb Vězením k normálnímu životu.* [Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita]. Získané 16. srpna 2024 z https://is.muni.cz/th/i8q4o/DP_Houserova.pdf

Chirico, I., Volpato, E., Landi, G., Bassi, G., Mancinelli, E., Gagliardini, G., ... & Musetti, A. (2022). Maladaptive daydreaming and its relationship with psychopathological symptoms, emotion regulation, and problematic social networking sites use: A network analysis approach. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-17.

James, D. J., & Glaze, L. E. (2006). Bureau of Justice Statistics special report: Mental health problems of prison and jail inmates. Washington, DC: US Department of Justice.

Janke, W., Erdmannová, G. (2003). *Strategie zvládání stresu-SVF 78*. Testcentrum.

Julian, L.J. (2011), *Measures of anxiety: State-Trait Anxiety Inventory (STAI), Beck Anxiety Inventory (BAI), and Hospital Anxiety and Depression Scale-Anxiety (HADS-A).* Arthritis Care Res, 63: S467-S472. https://doi.org/10.1002/acr.20561

Jůzl, M., & Slováková, G. S. (2012). Problémy sexuálního života žen ve výkonu trestu odnětí svobody. *České Vězeňství*, 20-24. Získané 10. prosince 2022 z https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2012/cv-1-2012-komprimo.pdf

Kaganzi, P., & Kakande, T. (2022). *Stress, depression and coping mechanisms among Prisoners in Uganda.* [Doctoral dissertation, Makerere University]. Získané 16. srpna 2024 z https://dissertations.mak.ac.ug/handle/20.500.12281/14285

Kamarádová, D., Praško, J., Látalová, K., Panáčková, L., Švancara, J., Ocisková, M., ... & Vrbová, K. (2016). Validizace české verze beckova inventáře úzkosti. *Česká a Slovenská Psychiatrie*, *112*(4).

Kast, V. (2012). *Úzkost a její smysl*. Portál.

Kaufman, S. B. (2013). Conversation on Daydreaming with Jerome L. Singer. *Scientific American*. Získané 8. prosince 2022 z https://blogs.scientificamerican.com/beautiful-minds/ conversation-on-daydreaming-with-jerome-l-singer/

Kaufman, S. B. (2014). *Dreams of glory.* Získané 10. října 2022 z https://www.psychologytoday.com/articles/201403/dreams-glory

Kazemi, Y., Khosravi, M., & Bahonar, M. (2015). Comparing early maladaptive schemas and coping styles in drug dependent and non-dependent prisoners of Zahedan city, Iran. *Annals of military and health sciences research*, *13*(1).

Kebza, V. (2015). *Chování člověka v krizových situacích.* (3. vydání). Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.

Keel, R. (1997). *Rational Choice and Deterrence Theory*. Získané 12. listopadu 2022 z http://www.umsl.edu/~rkeel/200/ratchoc.html

Killingsworth, M., & Gilbert, T. (2010). A wandering mind is an unhappy mind. *Science (New York, NY)*, *330*(6006), 932. https://doi:10.1126/science.1192439

Klinger, E. (2009). Daydreaming and fantasizing: Thought flow and motivation. In K. D. Markman, W. M. P. Klein, & J. A. Suhr (Eds.), *Handbook of imagination and mental simulation*. Psychology Press.

Kopecká, I. (2011). *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Grada Publishing.

Koudelková, A. (1995). *Psychologické otázky delikvence*. Victoria.

Křivohlavý, J. (2012). *Optimismus, pesimismus a prevence deprese*. Grada.

Kubátová, H. (2006). *Metodologie sociologie*. Univerzita Palackého v Olomouci.

Kučerová, D. (2024) *Srovnání copingových strategií vězněných žen v různém stupni zabezpečení s ohledem na pracovní zařazení*. [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 16. srpna 2024 z https://theses.cz/id/aisyls/Dominika_Kuc_erova_-_Diplomova__pra_ce.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsvf%2078%26start%3D2

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. Springer Publishing Company.

Leszko, M., Iwański, R., & Jarzębińska, A. (2020). The relationship between personality traits and coping styles among first-time and recurrent prisoners in Poland. *Frontiers in psychology*, *10*, 497931. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02969

Lindsay, G. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Triton.

Loper, A. B. (2006). How Do Mothers in Prison Differ From Non-Mothers*? Journal of Child and Family Studies, 15(1), 82–95. https://* doi:10.1007/s10826-005-9005x

Maillet, D., Beaty, R. E., Jordano, M. L., Touron, D. R., Adnan, A., Silvia, P. J., . . . Kane, M. J. (2018). Age-related differences in mind-wandering in daily life. *Psychology and Aging*, 33(4), 643-653. https://doi.org/10.1037/pag0000260

Mar, R. A., Mason, M. F., & Litvack, A. (2012). How daydreaming relates to life satisfaction, loneliness, and social support: The importance of gender and daydream content. *Consciousness and cognition*, *21*(1), 401-40 https://doi.org/10.1016/j.concog.2011.08.0017.

Marešová, A., Kotulan, P., & Martinková, M. (2009*). Výzkum prvovězněných žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Marchetti, I., Van de Putte, E., & Koster, E. H. (2014). Self-generated thoughts and depression: from daydreaming to depressive symptoms. *Frontiers in human neuroscience*, *8*, 131.

Mařádek, V. (2005). *Vězenství*. Ostravská univerzita v Ostravě: Pedagogická fakulta

Mäsiarová L. (2021). *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2021,* Získané 28. prosince 2022 z https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf

Maunder, L., Cameron, L., Moss, M., Muir, D., Evans, N., Paxton, R., & Jones, H. (2009). Effectiveness of self-help materials for anxiety adapted for use in prison–A pilot study. *Journal of Mental Health*, *18*(3), 262-271.

McMillan, R. L., Kaufman, S. B., & Singer, J. L. (2013). Ode to positive constructive daydreaming. *Frontiers in Psychology*, 4/626. https://doi.10.3389/fpsyg.2013.00626

McVay, J. C., Kane, M. J., & Kwapil, T. R. (2009). Tracking the train of thought from the laboratory into everyday life: An experience-sampling study of mind wandering across controlled and ecological contexts. *Psychonomic bulletin & review*, *16*(5), 857-863. https://doi 10.3758/PBR.16.5.857

Megargee, E. I. (1997). Using the Megargee MMPI-based classification system with the MMPI-2s of female prison inmates. *Psychological Assessment, 9*(2), 75–82. https://doi.org/10.1037/1040-3590.9.2.75

Mignon, S. I., & Ransford, P. (2012). Mothers in prison: Maintaining connections with children. *Social Work in Public Health*, *27*(1-2), 69-88. https://doi.org/10.1080/19371918.2012.630965

Moment, L. D. (2023). *Navigating the Daydreamscape: An In-Depth Exploration of Maladaptive Daydreaming, Coping Strategies, and Mental Well-Being*. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3693926/v1

Mooneyham, B. W., & Schooler, J. W. (2013). The costs and benefits of mind-wandering: a review. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, *67*(1), 11. https:// doi.org/10.1037/a0031569

Moran, T. P. (2016). *Anxiety and working memory capacity: A metaanalysis and narrative review*. Psychological Bulletin, 142(8), 831–864. https://doi.org/10.1037/bul0000051

Nakonečný, M. (2011). *Psychologie: přehled základních oborů*. Triton.

Nakonečný, M. (2015). *Obecná psychologie.* Triton.

Negy, C., Woods, D. J., & Carlson, R. (1997). The Relationship Between Female Inmates' Coping and Adjustment in a Minimum-Security Prison. *Criminal Justice and Behavior, 24(2), 224–233. https://* doi:10.1177/0093854897024002005

Newby-Clark, I. R., & Thavendran, K. (2018). To daydream is to imagine events: Conceptual, empirical, and theoretical considerations. *Theory & Psychology*, *28*(2), 261-268. https://doi.org/10.1177/09593543177522

Nixová, L. (2016). *Témata denních snů u vysokoškolských studentů* [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 3. října 2022 z https://theses.cz/id/rsd9ej/Tmata_dennch_sn_u_vysokokolskch_student.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dprokrastinace%20agenda:help%26start%3D37

Nižníková, L. (2018). *Deprese, poruchy osobnosti a schopnost k existenci u vězeňské populace*. [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 21. srpna 2024 z https://theses.cz/id/unr33b/Diplomov_prce_Ninkov.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Ddeprese%20odsouzen%C3%A9%26start%3D1

O'Sullivan, D. J., O'Sullivan, M. E., O'Connell, B. D., O'Reilly, K., & Sarma, K. M. (2018). Attributional style and depressive symptoms in a male prison sample. *PLoS One*, *13*(2), e0190394.

Orel, M. (2020). *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Grada.

Palmer, E. J., & Binks C. (2008*). Psychometric Properties of the Beck Depression Inventory-II with incarcerated male offenders aged 18-21 years*. Criminal Behaviour and Mental Health, 18, 232-242.https://doi.org/10.1002/cbm.701

Pamungkas, A. Y. F., Budi, Y. S., Seftianingtyas, W. N., ... & Rudiyanto, R. (2024). Family support and coping strategies among female inmates: a cross-sectional study in penitentiaries. *Healthcare in Low-resource Settings*. https://doi.org/10.4081/hls.2023.11736

Partyka, R. D. (2001). *Stress and coping styles of female prison inmates*. [Master's thesis, University of Toledo]. Získané 16. srpna 2024 z https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/etd/r/1501/10?clear=10&p10_accession_num=toledo1102378183

Paulík, K. (2012). *Psychologické aspekty zvládání zátěže muži a ženami.* Ostravská univerzita.

Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti* (2. vyd.). Grada Publishing.

Perini, G., Cotta Ramusino, M., Sinforiani, E., Bernini, S., Petrachi, R., & Costa, A. (2019). Cognitive impairment in depression: recent advances and novel treatments. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 1249-1258.

Petroš, O. (2006). Drogové služby ve vězení. Možnosti drogových intervencí a spo- lupráce neziskových organizací a věznic. *Zaostřeno na drogy, 4*. Úřad vlády ČR.

Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Academia.

Poerio, G. L., Totterdell, P., & Miles, E. (2013). Mind-wandering and negative mood: Does one thing really lead to another?. *Consciousness and cognition*, *22*(4), 1412-1421. https://doi.org/10.1016/j.concog.2013.09.012

Poláčková Šolcová, I. (2018). *Emoce: Regulace a vývoj v průběhu života.* Grada.

Praško, J., & Prašková, H. (2001). *Proti stresu krok za krokem*. Grada Publishing.

Praško, J., Buliková, B., & Sigmundová, Z. (2012). *Depresivní porucha a jak ji překonat*. Galén.

Praško, J., Vyskočilová, J., & Prašková, J. (2006). *Úzkost a obavy*. Portál.

Preiss, M, & Vacíř, K. (1999). *BDI-II. Beckova sebeposuzovací škála pro dospělé.* Psychodiagnostika.

Preslová, I., & Maxová, V. (Eds.). (2009). *Ženy & drogy: sborník odborné konference : Praha 15.-16. dubna 2009*. Sananim.

Ptáček, R., Raboch, J., Vňuková, M., Hlinka, J., & Anders, M. (2016 Beckova škála deprese BDI-II - standardizace a využití v praxi. *Česká a Slovenská Psychiatrie*, *112*(6).

Pyszkowska, A., Celban, J., Nowacki, A., & Dubiel, I. (2023). Maladaptive daydreaming, emotional dysregulation, affect and internalized stigma in persons with borderline personality disorder and depression disorder: A network analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, *30*(6), 1246-1255. https://doi: 10.1002/cpp.2923

Raboch, J., & Pavlovský, P., a kol. (2012). Psychiatrie. Karolinum.

Rabušic, L., Soukup, P., & Mareš, P. (2019). *Statistická analýza sociálněvědních dat (prostřednictvím SPSS).* Masarykova univerzita.

Ráčková, L. (2023). *Denné snenie odsúdených žien.* [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 16. srpna 2024 z https://theses.cz/id/uca0gk/diplomova_praca_Rackova_2023__denne_snenie__odsudenych_zi.pdf

Raszková, T., & Svoboda Hoferková, S. (2014). *Kapitoly z penologie II*. Gaudeamus.

Reed, P., Alenazi, Y., & Potterton, F. (2009). Effect of time in prison on prisoners' use of coping strategies. *International Journal of Prisoner Health*, *5*(1), 16-24.

Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada.

Rejzek, J. (2001). *Český etymologický slovník.* LEDA.

Rotgers, F. (1999). *Léčba drogových závislostí*. Grada Publishing.

Said, A. A. (2022). *Struggling with maintaining wellbeing in solitary confinement: The Power of Imagination: Exploring prison podcasts* (Master's thesis, University of Twente.

Seli, P., Risko, E. F., & Smilek, D. (2016). *On the Necessity of Distinguishing Between Unintentional and Intentional Mind Wandering. Psychological Science, 27(5), 685–691.* https://doi:10.1177/0956797616634068

Selye, H. (1976) *Stress in Health and Disease.* Butterworths, Boston.

Shinkfield, A. J., Graffam, J., & Meneilly, S. (2009). *Co-Morbidity of Conditions Among Prisoners. Journal of Offender Rehabilitation, 48(4), 350–365.* https://doi:10.1080/10509670902851125

Shrimpton, D., McGann, D., & Riby, L. M. (2017). Daydream believer: Rumination, self-reflection and the temporal focus of mind wandering content. *Europe's journal of psychology*, *13*(4), 794. *https://* doi: 10.5964/ejop.v13i4.1425

Sina, G., & Plourde, V. (2020). Does Mind-Wandering Relate to Mood and Stress in Young Adults? A Narrative Review. *Spectrum*, (6).https://doi.org/10.29173/spectrum103

Singer, J. L., & McCraven, V. G. (1961). Some characteristics of adult daydreaming. *The Journal of psychology*, *51*(1), 151-164. https://doi.org/10.1080/00223980.1961.9916467

Singer, J.L. (1966). *Daydreaming An Introduction to the Experimental Study of Inner Experience*. Random House.

Smallwood, J., & Schooler, J. W. (2006). The restless mind. *Psychological Bulletin, 132*(6), 946–958. https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.6.946

Smallwood, J., McSpadden, M., & Schooler, J. W. (2007). The lights are on but no one's home: Meta-awareness and the decoupling of attention when the mind wanders. *Psychonomic Bulletin & Review,* 14, 527–533 https://doi:10.3758/bf03194102

Smallwood, J., O'Connor, R. C., Sudbery, M. V., & Obonsawin, M. (2007). Mind-wandering and dysphoria. *Cognition and Emotion*, *21*(4), 816-842. https://doi.org/10.1080/02699930600911531

Snyder, C.R. (1999). *Coping: the psychology of what works.* Oxford University Press,

Somer, E. (2002). *Journal of Contemporary Psychotherapy, 32(2/3), 197–212. https://* doi:10.1023/a:1020597026919

Somer, E., & Herscu, O. (2017). *Childhood trauma, social anxiety, absorption and fantasy dependence: Two potential mediated pathways to maladaptive daydreaming*. *of*, *5*, 2. *https://* doi:10.4172/2324-9005.1000170

Vězeňská služba České republiky, (2024). *Statistické údaje.* Získané 15. června 2024 z https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2024/msh05-2024.pdf

Stawarczyk, D., Majerus, S., Maj, M., Van der Linden, M., & D'Argembeau, A. (2011). *Mind-wandering: Phenomenology and function as assessed with a novel experience sampling method. Acta Psychologica, 136(3), 370–381. https://* doi: 10.1016/j.actpsy.2011.01.002

Sternberg, R. J. (1998). *In search of human mind*. Harcourt Brace & Company.

Steyn, F., & Hall, B. (2015). Depression, anxiety and stress among incarcerated female offenders. *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology*, *2015*(sed-1), 82-100.

Šafránková, D. (2019). *Pedagogika* (2., aktualizované a rozšířené vydání). Grada Publishing.

Šmídová, M. (2016). *Struktura témat denního snění a jejich vztah ke stylům osobnosti.* [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 21. září 2022 z https://theses.cz/id/5gotqo/BP_denn_snn_Marie_mdov.pdf

Šmídová, M. (2018). *Denní snění a jeho vztah ke kreativite*. [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 21. září 2022 z https://theses.cz/id/0c071b/DP_denn_snn_a_kreativita_Marie_mdov.pdf

Tošerová, M. (2008). *Odolnost vůči zátěži a copingové strategie odsouzených žen.* [Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita]. Získané 16. srpna 2024 z https://is.muni.cz/th/phagb/diplomova_prace.pdf

Trávníčková, I. (2001). *Specifické aspekty zneužívání drog u žen.* Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Urbanová, M., & Večeřa, M. (2004). *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Masarykova univerzita.

Vágnerová, M. (2008*). Psychopatologie pro pomáhající profese* (4., rozšířené a přepracované vydání). Portál.

Vágnerová, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál.

Válková, H., Kuchta, J., & Hulmáková, J. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky* (3. vydání). C.H. Beck.

Vejmelková, V. (2016). *Obsahy denních snů ve vztahu k počtu sociálních rolí a well-being.* [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 2. novembra 2022 https://theses.cz/id/sxlee2/17763851

Veteška, J., & Fischer, S. (2020). *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Grada Publishing.

Viková, A., & Bajgarová, Z. (2021). Attachment and coping strategies in prison population. *Československá Psychologie*, *65*(6), 575-591. https://doi.org/10.51561/cspsych.65.6.575

Vymětal, J. (2004). *Obecná psychoterapie* (2., rozš. a přeprac. vyd). Grada.

Výrost, J., & Slaměník, I. (Eds.). (1998). *Aplikovaná sociální psychologie I*. Portál.

Wammes, J. D., Boucher, P. O., Seli, P., Cheyne, J. A., & Smilek, D. (2016). Mind wandering during lectures I: Changes in rates across an entire semester. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology, 2*(1), 13–32. https://doi.org/10.1037/stl0000053

World Health Organization. (2019). *MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: Desátá revize (3. vydání).* Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.

Wright, S., Crewe, B., & Hulley, S. (2016). *Suppression, denial, sublimation: Defending against the initial pains of very long life sentences. Theoretical Criminology, 21(2), 225–246. https://* doi:10.1177/1362480616643581

Záhorská, T. (2016). *Denní snění a frustrační tolerance u adolescentů.* [Magisterská bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Získané 4. novembra 2022 z https://theses.cz/id/79ja81/?zoomy_is=1

Zeman, P. (2019). *Uživatelé drog ve vězení: hodnocení účinnosti terapeutických programů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Zich, F. (2004). *Úvod do sociologického výzkumu*. Eupress.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Ukázka části dotazníku vlastní konstrukce Denní snění ve VTOS

ABSTRAKT RIGORÓZNÍ PRÁCE

Název práce: Vztah denního snění, emočního prožívání a zvládání zátěže u odsouzených žen

Autor práce: Mgr. et Mgr. Lenka Ráčková

Počet stran a znaků: 95 stran, 152 699 znaků

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 153

Práce se zaměřuje na vztah denního snění, copingových strategií, depresivity a úzkosti u odsouzených žen. Cílem hypotéz a výzkumných otázek je objasnit, zda určité obsahy denního snění, jeho frekvence a další vybrané faktory souvisí s mírou depresivity, úzkosti a s využívaním copingových strategií. Teoretická část vymezuje denní snění, ženskou delikvenci, specifika odsouzených žen a zahrnuje výzkumy s podobnou tematikou. Výzkumná část byla zpracována pomocí kvantitativního designu. Pro získaní dat byla využita testová baterie složená ze čtyř dotazníků (BDI-II, BAI, SVF 78, dotazník denního snění ve VTOS vlastní konstrukce). Výzkumný soubor tvořilo 50 odsouzených žen. Hlavním přínosem práce je získaní odpovědí na stanovené hypotézy a výzkumné otázky, bližší pochopení souvislostí mezi denním sněním a aspekty emočního prožívání a zvládání zátěže.

Klíčová slova: denní snění, odsouzené ženy, výkon trestu odnětí svobody jako zátěžová situace, copingové strategie, depresivita, úzkost

ABSTRACT OF THESIS

Title: The relationship between daydreaming, emotional experience and coping in female inmates

Author: Mgr. et Mgr. Lenka Ráčková

Number of pages and characters: 95; 152 699

Number of appendices: 3

Number of references: 153

Abstract:

The thesis focuses on the relationship between daydreaming, coping strategies, depression and anxiety in female inmates. The hypotheses and research questions aim to clarify whether certain daydreaming content, frequency and other selected factors are related to levels of depression, anxiety and the use of coping strategies. The theoretical part defines daydreaming, female delinquency, specifics of female inmates and includes research with similar topics. The research part is based on a quantitative design. A test battery consisting of four questionnaires (BDI-II, BAI, SVF 78, self-designed daydreaming questionnaire) was used to obtain data. The research population consisted of 50 participants - convicted women. The main contribution of the thesis is to obtain answers to the stated hypotheses and research questions, and to gain a closer understanding of the relationship between daydreaming and aspects of emotional experience and coping.

Keywords: daydreaming, inmates women, imprisonment as a stressful situation, coping strategies, depression, anxiety

Ukázka části dotazníku Denní snění ve VTOS

RESPONDENTKA Č. _____ Věk_____

Trestní činost §	
PT/VT	
Počet kázeňských trestů	
Počet kázeňských odměn	
Drogy/alkohol	
Počet dětí	

DENNÍ SNĚNÍ

Dennímu snění se věnuji

☐ 0 až 1 hodinu za den ☐ 5 až 7 hodin za den

☐ 1 až 3 hodiny za den ☐ 7 a více hodin za den

☐ 3 až 5 hodin za den

Odpovězte ano/ne na následující tvrzení. Zaškrtnete, kolik času ze dne těmto představám věnujete a vyberte všechny pocity, které Vám přináší.

V průběhu dne sním o mé rodině. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost

V denních snech myslím na své děti. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost

V denních snech si představuji, jak jsem na párty. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost

V denních snech myslím na to, jaký bych měla život, kdybych nepáchala trestnou činnost. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost

V denních snech se objevuje můj partner. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost

Během dne myslím na to, jaké to bude na svobodě. ☐ Ano | ☐ Ne

Kolik času těmto snům věnuji? ☐ žádný čas ☐ občas ☐ často ☐ velmi často

Tyhle představy mi přináší: ☐ radost/potěšení ☐ smutek, lítost ☐ hněv ☐ uklidnění ☐ strach, úzkost